

METODIKA PRÁCE ASISTENTA PEDAGOGA

PODPORA SAMOSTATNOSTI ŽÁKA

Monika Morávková Vejrochová

SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

METODIKA PRÁCE ASISTENTA PEDAGOGA

PODPORA SAMOSTATNOSTI ŽÁKA

Monika Morávková Vejrochová

SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Partneři projektu:

Recenzenti:

Mgr. Jarmila Fraiová

Mgr. Kateřina Mitášová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Publikace vznikla díky projektu Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR CZ.1.07/1.2.00/43.0003. Tento projekt je spolufinancován ESF a státním rozpočtem ČR.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

METODIKA PRÁCE ASISTENTA PEDAGOGA
PODPORA SAMOSTATNOSTI ŽÁKA

1. vydání

© Monika Morávková Vejrochová, 2015

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2015

ISBN 978-80-244-4714-8

OBSAH

ÚVOD	5
1 VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI	7
2 VYMEZENÍ POJMU SAMOSTATNOST	11
2.1 Druhy samostatné práce	12
2.2 Stupně samostatné práce	13
2.3 Realizace samostatné práce ve vyučovacím procesu	16
2.4 Pomůcky podporující samostatnost žáka ve vyučovacím procesu	18
3 MÍRA PODPORY SAMOSTATNOSTI U ŽÁKA S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM NEBO SOMATICKÝM ZNEVÝHODNĚNÍM	27
4 METODY, FORMY A ZÁSADY PRÁCE SE ŽÁKEM S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM NEBO SOMATICKÝM ZNEVÝHODNĚNÍM NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	33
5 VZDĚLÁVACÍ OBSAH A PRACOVNÍ TECHNIKY PODPORUJÍCÍ ROZVOJ SAMOSTATNOSTI	37
5.1 Vzdělávací obsah RVP ZV	38
5.2 Materiál a pracovní techniky podporující rozvoj samostatnosti	40
6 METODIKA ROZVOJE SAMOSTATNOSTI (NÁMĚTY A UKÁZKY Z PRAXE)	45
6.1 Metodika realizace rozvoje samostatnosti	46
6.2 Náměty pro rozvoj samostatnosti při technice stříhání	47
6.3 Náměty pro rozvoj samostatnosti při technice modelování	54
6.4 Náměty pro rozvoj samostatnosti při technice lepení	59
6.5 Náměty pro rozvoj samostatnosti při nácvičku grafomotoriky a psaní	61
SLOVNÍČEK POJMŮ	72
ZÁVĚR	73
LITERATURA	74
O AUTORCE	76

ÚVOD

Předložený text přináší informace a náměty z praxe využitelné pro práci asistenta pedagoga se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v inkluzivním vzdělávání. Metodická příručka je zaměřena na podporu samostatnosti u žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním. Vlastní obsah se opírá o teoretická východiska odborné literatury a odbornou praxi se skupinou žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním. Metodický materiál je doplněn příslušnou fotodokumentací, ukázkami, náměty, konkrétními příklady z praxe se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Cílem není podat výčet všech námětů pro podporu a rozvoj samostatnosti u žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním, ale poskytnout asistentům pedagoga náhled na problematiku dané oblasti a metodický návod se zaměřením na získání základních vědomostí a dovedností při podpoře a rozvoji samostatnosti žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním.

VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Žák se speciálními vzdělávacími potřebami Za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP) jsou považováni žáci se zdravotním postižením (tělesným, zrakovým, sluchovým, mentálním, autismem, vadami řeči, souběžným postižením více vadami a vývojovými poruchami učení nebo chování), žáci se zdravotním znevýhodněním (zdravotním oslabením, dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování) a žáci se sociálním znevýhodněním (z rodinného prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením, ohrožení sociálněpatologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou a žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu).

Vzdělávání žáků Vzdelávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vychází ze závazného dokumentu Rámcového vzdělávacího programu (dále jen RVP). RVP je závazný pro všechny školy vzdělávající žáky v povinném vzdělávání. Vymezuje cílové zaměření vzdělávání, specifikuje úroveň klíčových kompetencí, které mají žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání, očekávaný výstup jako závazný standard výsledků vzdělávání a základní učivo. Dále stanovuje pravidla i podmínky pro tvorbu a realizaci školních vzdělávacích programů (dále jen ŠVP). Jako závaznou součást vzdělávání zavádí průřezová témata. Rámcový vzdělávací program v základním vzdělávání svými cíli usiluje o motivaci žáka k učení, tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů. Vede žáky k vzájemné komunikaci, spolupráci a respektování práce druhých. Podněcuje v žácích zodpovědnost, smysl pro povinnost. Nabádá je k tomu, aby se projevovali jako svébytné a svobodné osoby. Vede žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem. Pomáhá jim poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi, které by společně s osvojenými vědomostmi a dovednostmi uplatnili v reálném životě. Dále usiluje o uvědomělost a odpovědnost za své zdraví a učí žáky projevovat pozitivní city v chování, jednání a prožívání životních situací.

Rámcový vzdělávací program ZV „Vzdělávání v pojetí RVP pro základní vzdělávání směřuje k naplnění kompetencí, tj. souboru znalostí, dovedností, návyků a postojů, které jsou využitelné v učení i v životě a umožňují žákům efektivně a odpovídajícím způsobem jednat v různých činnostech a situacích.“ (RVP, 2007, s. 14) Klíčové kompetence mají žáky připravit na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Nestojí vedle sebe izolovaně, ale prolínají se. K jejich utváření a rozvíjení přispívá celý vzdělávací obsah, aktivity a činnosti, které ve škole probíhají. Jejich osvojování je dlouhodobý a složitý proces. Žáci absolvují kompetence ve třech obsahově, organizačně a didakticky navazujících obdobích.

SHRNUTÍ

Základní vzdělávání žáků se tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním vyžaduje odbornou připravenost pedagogických pracovníků, podnětné a vstřícné školní prostředí, které za přispění všech podpůrných opatření umožňuje žákům rozvíjení jejich vnitřního potenciálu, směřuje je k celoživotnímu učení, k odpovídajícímu pracovnímu uplatnění, a tím podporuje jejich sociální integraci.

RVP ZV stanovuje odpovídající podmínky pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním a je východiskem pro tvorbu ŠVP. Vytvořené ŠVP jsou podkladem pro tvorbu individuálních vzdělávacích plánů.

LITERATURA

1. HÁJKOVÁ, V.; STRNADOVÁ, I. 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-247-3070-7.
2. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2007. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. 126 s. ISBN 80-87000-02-1.
3. VÍTKOVÁ, M. 1999. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido. 144 s. ISBN 80-85931-69-9.

VYMEZENÍ POJMU SAMOSTATNOST

Samostatnost, aktivita Samostatnost a aktivita mají ve výchovně-vzdělávacím procesu zvláštní postavení. Jejich společný základ spočívá v biologických a společenských zákonitostech, mohou se prostřednictvím výchovy a učení přetvářet v charakterové rysy osobnosti a rozvíjejí se pouze v určitých činnostech. Samostatnost a aktivita se mohou vzájemně ovlivňovat. K samostatnosti dojdeme pouze zvýšeným zájmem o danou činnost, tedy přes aktivitu. A naopak máme-li příležitost k samostatnému myšlení či práci, musíme být aktivní.

Samostatná práce Maňák (1998. s. 41) vymezuje samostatnou práci žáků „jako takovou učební aktivitu, při níž žáci získávají poznatky a dovednosti vlastním úsilím, relativně nezávisle na cizí pomoci a cizím vedení, a to zejména řešením problémů“. Z uvedeného vyplývá, že samostatná práce žáků předpokládá aktivitu, staví na ní a je spojena s rysem subjektivní novosti. Jejím předpokladem je konkrétní pracovní proces, znalost techniky práce a aplikace získaných poznatků při řešení dané situace a úkolu. Vyžaduje také schopnost vykonávat určité myšlenkové operace, jelikož nezbytným předpokladem samostatné práce je samostatné myšlení. To probíhá na teoretické úrovni a projevuje se tvůrčím, originálním přístupem při zobecňování skutečností, rozlišování jevů a vyvozování závěrů, tzn. při řešení problémů.

V učební činnosti žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním začíná samostatná práce jednoduchými kroky samostatného myšlení a jednání a vede až k vysokému stupni iniciativnosti (schopnosti dávat podněty, podnikat první kroky) a tvořivosti. Jde však o dlouhodobý proces učení a výchovy, který závisí na individuálních dispozicích každého jedince a způsobu řízení a vedení žáků učitelem a asistentem pedagoga. Dále závisí na charakteru učiva, vhodných pomůckách, učebnicích atd.

2.1 DRUHY SAMOSTATNÉ PRÁCE

Druhy samostatné práce Vlastní úsilí žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním při aktivní učební činnosti může mít mnoho podob. Žákovu samostatnost lze podle způsobu provádění činnosti dělit na:

- **Nesamostatnou práci**, která je charakteristická pasivním postojem žáků, napodobováním, mechanickou reprodukcí, postupem práce striktně podle stanoveného plánu bez myšlenkové aktivity.
- **Samostatnou učební práci**, jíž se rozumí intenzivní myšlenková činnost při překonávání překážek a narůstající vlastní úsilí, které je potřebné k relativní nezávislosti na cizí pomoci a schopnosti uplatnit nabyté poznatky v nových situacích.
- **Tvůrčí práce**, které vyžadují badatelský přístup, jehož výsledkem je vytvoření něčeho nového.

Samostatná práce žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním může sledovat ve vyučování různé cíle. Můžeme rozlišovat samostatnou práci:

Cíle
samostatné
práce

- Propedeutického charakteru, která připravuje žáky k osvojování nového pojmu, učiva, má vtáhnout žáka do problematiky.
- Zaměřenou teoreticky, jejímž prostřednictvím se řeší abstraktnější problémy, podstatné znaky a určující vztahy si žáci osvojují pomocí myšlenkových operací.
- Praktického rázu, žáci využijí předchozí poznatky při praktické činnosti v dílnách, laboratořích, manipulaci s konkrétním materiálem (vypracovávají konkrétní úkoly, zhotovují výrobky atd.).

Uvedené druhy žákovské samostatnosti nejsou vyčerpávající. Další druhy samostatné práce se vymezují např. podle použitých vyučovacích metod, forem, prostředků atd.

2.2 STUPNĚ SAMOSTATNÉ PRÁCE

Vytvořením jednotlivých návazných stupňů můžeme sledovat míru dosažené úrovně samostatnosti žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním. Pedagog a asistent pedagoga tak mohou připravovat půdu k dosažení vyššího stupně samostatnosti. Jednotlivé stupně se mohou vymezovat podle různých znaků, např. podle úrovně žákovské aktivity, míry řídicích zásahů učitele, fází jednotlivých postupů při řešení problémů atd. Maňák (1998) dlouhodobým výzkumem vytvořil stupnici, která jednoznačně rozlišuje úrovně samostatnosti a je přiměřeně obecná pro všechny druhy a formy samostatné práce žáků. K uvedeným znakům rozlišujícím jednotlivé stupně samostatnosti přidal ještě míru originality a vytvořil univerzální stupně samostatné práce žáků:

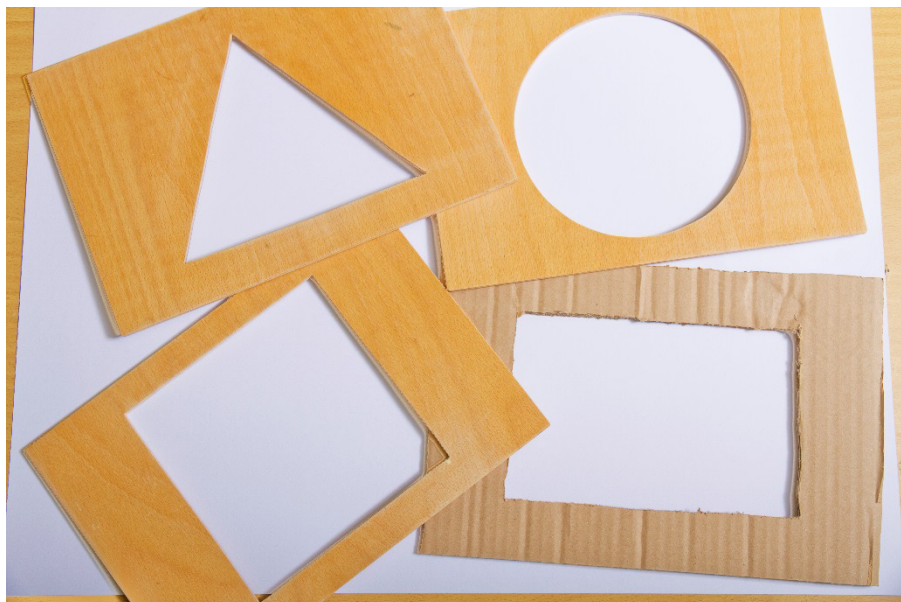
Stupně
samostatné
práce

Samostatnost napodobující – žák pracuje sám, je aktivní, ale v podstatě jde o práci automatickou např. opisuje text, reprodukuje naučené poznatky. Tento stupeň je však předstupněm opravdové samostatnosti.

PŘÍKLAD PRAXE

Foto č. 1: Ukázka pomůcek podporujících samostatnost napodobující (šablona z dektury určená k nácvičku obkreslování)

(šablona z papírového kartonu určená k nácvičku psaní slabik)

Samostatnost reprodukcující – žák opakuje podle vzoru, ale v reprodukci se objevují prvky samostatného přístupu. Jde např. o reprodukci textu či slovního projevu. Žáci pracují podle předem ukázaného pracovního postupu, ale reprodukcují samostatně a vždy je jim dán prostor pro uplatnění vlastního tvořivého prvku.

PŘÍKLAD PRAXE

Foto č. 2: Ukázka pomůcky pro podporu samostatnosti reprodukcující (pracovní schéma při práci na PC, návod, jak pracovat s internetem)

Samostatnost produkující – vytváření nějakého produktu na základě vnitřních nápadů. Tím mohou být slohové práce, nákresy, zhotovení výrobku.

Samostatnost přetvářející – mění podobu či tvar existujících jevů, předmětů. Tento stupeň se blíží tvořivému procesu, při němž vzniká něco nového. V práci žáků jde např. o vytvoření básně, navržení možného využití daného materiálu aj.

2.3 REALIZACE SAMOSTATNÉ PRÁCE VE VYUČOVACÍM PROCESU

Realizace samostatné práce

Technické předměty umožňují nejen tvořit hypotézy a prověřovat je, ale samostatnou práci mohou žáci s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním uplatňovat při konkrétních pracovních činnostech. Prostřednictvím praktické činnosti tedy dochází k získání teoretických vědomostí, vytváření a osvojování dovedností. Samostatná práce žáků může být zařazována i ve fázi osvojování nového učiva:

- Žáci nedostávají hotové poznatky, ale samostatně hledají a poznávají nové fakta, vztahy, souvislosti, zákonitosti. V praktických činnostech mohou manipulací s technickým materiálem získat nové poznatky o jejich vlastnostech. Cenné jim mohou být individuální zkušenosti, které získali praktickou činností v každodenním životě.
- Žáky zaměstnáme takovou činností, při níž musí navazovat na své zkušenosti, ty samostatnou činností obohacují a výsledky své práce využijí při osvojování nového učiva. Jde např. o zjišťování potřebných údajů, návštěvy výstav, muzeí, studium knih, časopisů atd.
- Cestou k samostatnému získání poznatků je i cílevědomé a soustavné pozorování předmětů a jevů. Může žáky předběžně seznámit s učebním materiálem nebo je také hlavní metodou osvojování požadovaných vědomostí. Žáky však musíme učit postupně správně pozorovat základní, podstatné znaky, přesně vnímat pozorované předměty a rozlišovat je. K pozorování v běžné vyučovací jednotce je vhodné vybrat takové předměty či jevy, které nevyžadují dlouhou a náročnou přípravu a složité přístroje. V plánovaných hodinách uvedených námětů jde např. o pozorování výrobku a popisování materiálů, ze kterých jsou vyrobeny.
- Také prostřednictvím samostatné práce s učebnicí či textem si žáci mohou osvojit nové poznatky. Touto činností hlavně získají důležitý předpoklad pro další vzdělávání. Opět však musí být schopni přesně vnímat, kriticky srovnávat, ale hlavně číst s porozuměním, vyhledávat a hodnotit hlavní myšlenky.

Samostatnost ve fázi upevnování

Samostatná práce ve fázi upevnování vědomostí a dovedností:

- Žákům zadáme takové úkoly, při nichž opakují dřívější poznatky a používají je v nových situacích.
- Zadáváme přiměřené úkoly, které předpokládají vědomostní prvky a zároveň umožňují jejich srovnávání, rozšíření, praktické aplikace.
- Zadáváme úkoly, při kterých žáci uplatňují získané vědomosti či dovednosti, ale současně se od nich požaduje určitá míra tvořivého jednání, např. při práci s příručkami, manipulaci s mapkou, přístrojem nebo při používání názorných pomůcek.

PŘÍKLAD PRAXE

Foto č. 3: Ukázka názorné pomůcky pro podporu samostatnosti při opisu vlastního jména žáka

- Může jít i o práce písemné a praktické povahy, související s vypracováním referátu, zhotovením výkresu či rysu, výrobku. Zaměření této činnosti může mít povahu mechanické reprodukce nebo tvořivé práce.
- Projevem vysokého stupně samostatnosti je použití získaných poznatků v praxi. Prostřednictvím praktické činnosti se projeví nedostatky, formálnost či povrchnost učení.

Vyučovací proces do značné míry ovlivňuje způsob dosahování co nejvyšší míry samostatnosti. Pro rozvoj samostatného myšlení a samostatné práce je velmi důležité:

- **Cvičit přesné vnímání, pozorování, rozlišování a rozbor jevů.** V podstatě musíme trénovat myšlenkovou operaci analýzy na základní prvky a jejich srovnání, která se u žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním cvičením stává dokonalejší a vyžaduje méně zásahů pedagoga a asistenta pedagoga. Do této kategorie spadá i čtení s porozuměním.
- Zachovat **přiměřený stupeň obtížnosti, novosti a problémovosti** učební látky pro samostatnou práci žáků. Příliš lehký úkol vede k mechanickému vykonávání činnosti, u obtížného úkolu může dojít k rezignaci.
- Aby učivo tvořilo **vnitřně spjatý celek vzájemných vztahů a závislostí.**
- Zadávání **problémových otázek** a následně problémových úkolů. U nich musí žáci nejprve problém rozpoznat, analyzovat ho, hledat vztahy, vytvořit a pružně měnit hypotézy. Z uvedeného vyplývá, že řešení problémů předpokládá schopnost

Rozvoj samostatnosti při edukaci

ovládání základních myšlenkových operací, tedy analýzy, syntézy a srovnávání. Pedagog a asistent pedagoga mohou tyto myšlenkové operace při řešení úlohy řídit systémem postupné nápovědy, tedy pomocí opěrných bodů. Také mohou řešení problému rozčlenit na malé kroky, které musí žák řešit.

- Zadávat úkoly, při nichž žáci **prakticky využijí teoretické vědomosti**.
- **Volit vyučovací metody**, které umožňují orientovat žáky na problémy obsažené v látce a dávat jim prostor k jejich řešení s ohledem na stupeň myšlenkové úrovně.
- Při **zadávání úkolů** podat vysvětlení a instrukce tak, aby byly jasné, úplné, ale přitom umožnily žákovi seberealizaci. Instrukce mají přesně vytyčit cíl a význam práce, doporučit, jak formulovat závěr, upozornit na možné obtíže, vymezit čas na práci a způsob hodnocení.
- Volit **rozmanité pomůcky** k prezentaci učiva či usměrňování učební aktivity – práce s mikroskopem, elektrotechnickou stavebnicí, pokusy na školním pozemku atd. Do této kategorie spadá i práce s učebnicí, knihou a jinými texty.

2.4 POMŮCKY PODPORUJÍCÍ SAMOSTATNOST ŽÁKA VE VYUČOVACÍM PROCESU

Kompenzační pomůcky Nedílnou součástí podpory samostatnosti žáka s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním při výuce jsou i pomůcky. Nezastupitelné místo při vyučování mají kompenzační pomůcky. V současné době existuje v České republice široká nabídka kompenzačních pomůcek. Při výběru kompenzačních pomůcek je dobré věnovat dostatek času vlastnímu výběru a spolupracovat s týmem odborníků na konkrétní problematiku – konkrétní žák, zákonný zástupce, odborný lékař neurolog, rehabilitační lékař, ortoped, fyzioterapeut, ergoterapeut, dále pracovník speciálněpedagogického centra (dále jen SPC). Konkrétní použití pomůcky u žáka záleží na průběhu onemocnění a zachovaných schopnostech. Kompenzační pomůcky významným způsobem ovlivňují samostatnost a psychickou pohodu žáka při výuce. Jedná se o kompenzační pomůcky pro kvalitní sed (v interiéru i exteriéru), pro vertikalizaci, převoz, samostatný pohyb, osobní hygienu, rehabilitační přístroje, rehabilitační pomůcky, prostředky k cykloturistice aj. Podrobné informace a fotodokumentaci konkrétních kompenzačních pomůcek najdete na internetové stránce: <http://www.dumrodin.cz/res/data/038/004051.pdf>.

PŘÍKLAD PRAXE

Např. nebude-li žák při vyučovacím procesu nebo volnočasových aktivitách vhodně posazen, bude to negativně ovlivňovat jeho vlastní samostatnost a aktivitu. Bude unavený, podrážděný, nesamostatný, negativní atd. Ve většině případů žáci s tělesným postižením využívají zdravotní sedačky, které zajišťují kvalitní sed a polohování při výuce, krmení, hrách apod. S tím souvisí i vlastní úprava pracovního místa, které významným způsobem ovlivňuje výkon žáka a jeho samostatnost. Úpravu pracovního místa a technické zajištění správného sedu vždy konzultujeme s odborníky (fyzioterapeut, ortoped, speciální pedagog SPC atd.). Technika správného sezení s využitím kompenzačních pomůcek je popsána na výše uvedeném internetovém odkaze.

Pomůcky pro úpravu pracovního místa představují soubor tzv. opatření a úprav, které zajišťují samostatnost žáka např. při výuce čtení, psaní, při svačině, pracovních a výtvarných činnostech, přípravě pomůcek na vyučovací hodinu aj.

Pomůcky pro úpravu pracovního místa

Pracovní místo by mělo být situováno tak, aby zajišťovalo co největší samostatnost žáka (např. při práci s učebnicemi, při psaní apod.). Pro úpravu pracovního místa využíváme:

- různě barevné lepicí pásy – vizuálně vyhrazují místo pro samostatnou práci žáka, místo pro odkládání pomůcek;
- protiskluzové podložky – podporují samostatnost při psaní, kreslení, manipulaci s předměty aj.;
- boxy, plastové obálky s klipem – podporují samostatnost žáka při přípravě pomůcek na vyučovací hodinu (ale i jejich odkládání), boxy označíme barevnými štítky s názvem konkrétního předmětu, u nejmladších žáků lze označit box příslušným obrázkem či symbolem vyučovacího předmětu.

PŘÍKLAD PRAXE

Foto č. 4: Ukázka úpravy pracovního místa

(pro úpravu pracovního místa byly použity barevné lepicí pásky, které vizuálně ve směru zleva doprava ohraničují místo pro připravené pomůcky na výuku – český jazyk, místo pro vlastní práci žáka a místo pro odkládání pomůcek, s kterými žák už při výuce pracovat nebude)

Foto č. 5: Speciálně upravená pracovní deska s vizuálním odlišením (vhodná zejména pro starší žáky na druhém stupni základní školy nebo středoškoláky)

Foto č. 6: Protiskluzová podložka (lze ji využít ve většině vyučovacích předmětů, zabraňuje „klouzání“ sešitů, pracovních pomůcek a jiných předmětů, které žák potřebuje při výuce)

Foto č. 7: Ukázka označení plastových obálek s klipem pro ukládání pomůcek a materiálů na vyučování

Foto č. 8: Ukázka boxů pro přípravu a odkládání pomůcek na výuku (lze využít různě barevné boxy pro rozlišení vyučovacích předmětů, popř. je označit štítky s popisky nebo obrázky)

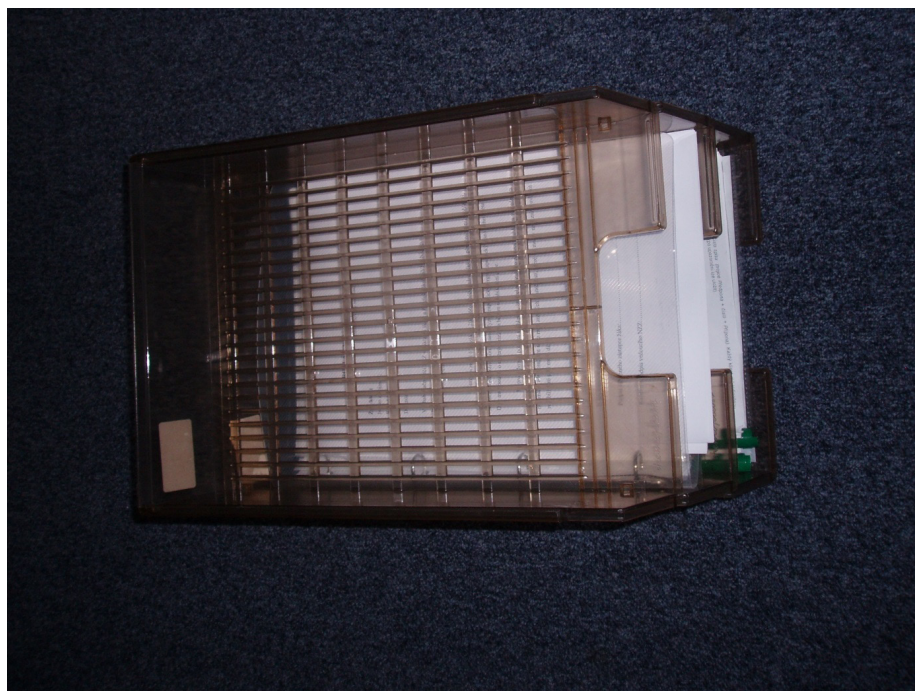

Foto č. 9: Ukázka úpravy pracovního místa pro pracovní a výtvarné činnosti (Pro úpravu pracovního místa během pracovních a výtvarných činností lze využít igelitový ubrus, na který lihovým fixem označíme místo pro barvy, místo pro kelímek s vodou atd. Takto upravené místo zajišťuje samostatnost žáka při jednotlivých činnostech.)

Foto č. 10: Ukázka lavice s polohovatelnou pracovní deskou a odkládacími plochami (speciálně upravená lavice s odkládacím prostorem (odkládacím košem) umožňuje žákovi samostatnost při jeho práci, při svačině apod.)

Rozvoj samostatnosti žáka v oblasti sebeobsluhy najdete v metodice (*Dopomoc při sebeobslužných činnostech*, Muchová, Kulštrunková, Morávková).

Přehledy učiva jako učební pomůcky slouží k efektivnímu opakování a upevňování probrané vyučovací látky. Zajišťují žákovi samostatnost při práci, zpětnou vazbu, předcházení neúspěchu a selhávání. Přehled učiva doporučujeme umístit tak, aby s ním žák mohl samostatně pracovat a měl jej k dispozici při výuce. Vhodné je přehled učiva opatřit suchým zipem a připevnit jej na lavici – pracovní místo žáka (tzn. na lavici do středu pracovního místa přilepíme jeden díl suchého zipu, druhý díl přilepíme na zalamovaný přehled učiva, popř. přehled učiva ve fólii; pomocí takto přilepeného suchého zipu přehled učiva umístíme na pracovní místo žáka; díky suchému zipu si žák může obměňovat přehledy učiva, které potřebuje ke konkrétnímu vyučovacímu předmětu či probírané učební látce – z matematiky, českého jazyka, německého jazyka, anglického jazyka, chemie, biologie, fyziky, dějepisu, zeměpisu a dalších). Jednotlivé přehledy učiva či „kostry“ můžeme ukládat do pracovních desek či šanonu a dle potřeby je obměňovat v závislosti na vyučovacím předmětu.

Přehledy učiva

U nejmladších žáků přehledy učiva doplníme příslušným obrázkovým materiálem nebo fotografiemi.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Ukázka přehledu učiva pro český jazyk

Slovní druhy

1. podstatná jména (pádové otázky)
2. přídavná jména (jaký, který, čím?)
3. zájmena (zastupují podstat. a přídav. jména)
4. číslovky (pořadí nebo počet určitý i neurčitý)
5. slovesa (děj)
6. příslovce (kde, kam, kdy, jak, odkud, kudy, proč?)
7. předložky
8. spojky (spojují slova nebo věty)
9. částice (uvozují větu)
10. citoslovce (zvuky...)

Shoda přísudku s podmětem

se řídí se rodem a u mužského rodu i životností.

- a) rod mužský živ. – *i Psi štěkali.*
- b) rod mužský neživ. – *y Stromy rostly a kvetly.*
- c) rod ženský – *y Starosti nás tížily.*
- d) rod střední – *a Kuřata pobíhala po dvoře.*

Pozor na tyto podmínky:

Podmět nevyjádřený (my všichni) a všeobecný: -i

Lidi, lidičky, rodiče – -i

Dnové (r. muž. živ.) – -i

Zavináči, uzenáči, ukazatelé, ledoborci, nosiči (rod muž. živ.) – -i

Zavináče, uzenáče, ukazatele, ledoborce, nosiče (rod muž. neživ.) – -y

Děti, oči, uši, dny a dni – -y

Požadavky a kritéria pro tvorbu přehledů učiva:

- přehlednost (pro snadnou orientaci a získání informace, lze využít barevné zvýraznění, podtržení, úprava by měla být přehledná, bez přemíry barev atd.);
- základní a stěžejní informace (vybíráme pouze základní a stěžejní data);
- systematickost (využíváme tabulky, odrážky, informace do přehledu řadíme systematicky tak, aby se žák v učivu samostatně orientoval);
- velikost a umístění (přiměřená forma velikosti přehledu vzhledem k umístění – pracovní místo na lavici, v prostoru třídy – zed', tabule aj.).

Dalšími vhodnými pomůckami při výuce jsou záložky, stojánky na učebnice či pracovní sešity, přehledy učiva, mazací tabulky, pomůcky vlastní výroby (viz ukázka pomůcky vlastní výroby foto č. 15) atd.

SHRNUTÍ

Úskalím samostatné práce žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním při dosahování nových vědomostí či upevňování získaných dovedností je faktor času. Samostatné osvojování poznatků, vědomostí a dovedností, problémová výuka atd. jsou náročné na čas. Přínosem je však nejen kvalitativní účinnost tohoto způsobu práce, ale i kultivace žákových schopností, rozvoj jeho myšlení, zkvalitnění pozorování, schopnost reagovat na nové situace a budování sebedůvěry. Další výhodou samostatné práce žáků je, že vede k aktivní učební činnosti všechny žáky ve třídě – na rozdíl od tradičních sdělovacích metod a postupů, u nichž musíme počítat se značnou mírou nepozornosti.

Při technické úpravě pracovního místa je nutné zvolit vhodný systém rehabilitačních, reedukačních a kompenzačních opatření v závislosti na individuálních potřebách jedince. Individuální technickou úpravu pracovního místa a využití vhodných kompenzačních pomůcek konzultujeme s odborníky – např. fyzioterapeut, ergoterapeut, speciální pedagog apod.

LITERATURA

1. HÁJKOVÁ, V.; STRNADOVÁ, I. 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-247-3070-7.
2. KOČOVÁ, H.; KOPECKÁ, D. *Přehled kompenzačních pomůcek u tělesně postiženého a kombinovaného postižení v dětském věku*. Dostupné z: <http://www.dumrodin.cz/res/data/038/004051.pdf>.
3. MAŇÁK, J. 1998. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 123 s. ISBN 80-210-1880-1.
4. PECINA, P. 2008. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 96 s. ISBN 978-80-210-4551-4.
5. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2005. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 80-87000-02-1.
6. VALIŠOVÁ, A.; KASÍLKOVÁ, H. 2011. *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha: Grada. 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.

MÍRA PODPORY SAMOSTATNOSTI U ŽÁKA S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM NEBO SOMATICKÝM ZNEVÝHODNĚNÍM

Úroveň samostatnosti

Úroveň samostatnosti žáka s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním zjišťujeme pozorováním. Pedagog a asistent pedagoga podporu a způsob vedení žáka s tělesným postižením (dále jen TP) nebo somatickým znevýhodněním (dále jen SZ) pružně přizpůsobují. Míra podpory asistenta pedagoga (dále jen AP) žákovi má být nepřímou úměrná míře samostatnosti žáka. Tzn. zcela nesamostatný žák potřebuje nejvyšší stupeň podpory AP čili fyzickou pomoc. Zcela samostatný žák potřebuje nejnižší podporu AP, žáka tedy jen pozorujeme při samostatné činnosti, hře, učení.

Míra samostatnosti

Vedeme postupně žáka tak, abychom jeho míru samostatnosti zvyšovali. V praktickém životě výukového či školního prostředí využíváme podle potřeby a situace všechny uvedené způsoby. Přímo fyzickou pomoc poskytneme jen zcela nesamostatnému žákovi s TP, SZ, obvykle na počátku učení, potom můžeme využít direktivního řízení. Direktivní řízení nechává žákovi jen malou míru samostatnosti. Žák předvede to, co jsme jej naučili, vykoná na příkaz. Kladení otázek, na které existuje jedna správná odpověď, míru samostatnosti žáka příliš nezvýší. Direktivní řízení má své místo snad jen tam, kde se snažíme žáka naučit předepsané postupy práce a pravidla jednotlivých her. Kladení otázek s jedinou správnou odpovědí má význam tehdy, chceme-li předvést znalosti žáka sobě, jiným nebo pro kontrolu znalostí žáka. Avšak není to účinný postup pro rozvoj myšlení a tvoření, pro zkoumání a objevování. Pro dobrou individualizaci, pro účinné aktivní učení a zvýšení samostatnosti žáka, zejména v oblasti samostatného myšlení a tvoření, využíváme především otevřených otázek a nedirektivní podpory žáka. Oba tyto postupy si musíme osvojit stejně dobře jako pozorování, abychom je mohli využívat co nejčastěji.

Tabulka č. 1: Vztah mezi mírou samostatnosti žáka s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním a mírou podpory asistenta pedagoga (Wolfová in Gardošová; Dujková, 2003)

NÍZKÁ	MÍRA SAMOSTATNOSTI ŽÁKA S TP, SZ	MÍRA PODPORY AP	VYSOKÁ
	náhodné činnosti	fyzická podpora	
	sleduje	předvedení činnosti	
	napodobuje	předvedení činnosti	
	vykoná příkaz	direktivní řízení	
	odpovídá	kladení otázek	
	vymýšlí varianty	dává otevřené otázky	
	zahraje hru, vykoná činnost	nedirektivní podpora	
	rozvíjí a vede hru, činnost	pozorování	
VYSOKÁ			NÍZKÁ

Foto č. 11: Fyzické vedení, metoda vedení ruky

Fotodokumentace

Foto č. 12: Míra podpory samostatnosti – slovní vedení a předvedení činnosti

PŘÍKLAD PRAXE

Na začátku AP spolu se žákem uchopí psací či kreslicí náčiní a spolu provádějí grafomotorický cvik. Jakmile po několika opakováních AP ucítí, že žák začíná spolupracovat, posune ruku na jeho zápěstí. Až žák pochopí, co má dělat, posune AP ruce až k loktům, aby byl žák při grafomotorickém cvičení samostatnější. Viz foto č. 13.

Foto č. 13: Ukázka podpory samostatnosti při fyzickém vedení (plné fyzické vedení, AP se žákem drží psací náčiní, provádí a vede grafomotorický cvik)

Žák chápe provádění grafomotorického cviku, AP míru podpory samostatnosti postupně snižuje.

Žák grafomotorický cvik provádí samostatně, AP žáka vede verbálně, pozoruje ho při činnosti, míra podpory samostatnosti ze strany AP je nízká, viz výše tabulka č. 1: Vztah mezi mírou samostatnosti žáka s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním a mírou podpory AP.

SHRNUTÍ

Nejčastěji užívanou metodou v praxi AP je fyzické vedení žáka při činnosti. S postupným nácvikem se míra fyzického vedení snižuje a AP se cíleně zaměřuje na samostatnost žáka s TP nebo SZ. V prvotní fázi nácviku AP žáka vede fyzicky plně, na konci fáze nácviku dochází k osvojení základních principů dané dovednosti. AP žáka vede např. jen verbálně, popř. lehkým fyzickým dotykem.

LITERATURA

1. GARDOŠOVÁ, J.; DUJKOVÁ, L. 2003. *Vzdělávací program Začít spolu. Metodický průvodce pro předškolní vzdělávání*. Praha: Portál. 160 s. ISBN 80-7178-815-5.
2. HÁJKOVÁ, V.; STRNADOVÁ, I. 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-247-3070-7.
3. KREJČOVÁ, V.; KARGEROVÁ, J. 2003. *Vzdělávací program Začít spolu. Metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. Praha: Portál. 228 stran. ISBN 80-7178-695-0.
4. MAŇÁK, J. 1998. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 123 s. ISBN 80-210-1880-1.
5. PECINA, P. 2008. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 96 s. ISBN 978-80-210-4551-4.

6. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2005. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 80-87000-02-1.
7. VALIŠOVÁ, A.; KASÍLKOVÁ, H. 2011. *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha: Grada. 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.

METODY, FORMY A ZÁSADY PRÁCE SE ŽÁKEM S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM NEBO SOMATICKÝM ZNEVÝHODNĚNÍM NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Metody výuky Prostřednictvím výukových metod probíhá komunikace a interakce mezi pedagogem, asistentem pedagoga a žáky, která směřuje k dosažení edukačních cílů. Výuková metoda tedy zprostředkovává žákům učivo, je nápomocná jejich učení, je soustavou kroků, které vedou k danému cíli. Plní tak funkci regulace (řízení) učení žáků.

Různé výukové metody kladou odlišné nároky na aktivitu žáků, jejich samostatnost a tvořivost. Obecně všechny jsou založeny na učitelově regulaci žákovu učení, což znamená, že učitel konkretizuje edukační cíle, rozpracovává učivo, plánuje navozování učebních aktivit žáků, zprostředkovává žákům učební informace a úlohy, kontroluje průběžné výsledky jejich učení a plánuje další průběh výuky.

Obecně lze předpokládat, že každá výuková metoda může do určité míry podněcovat žáka se zdravotním znevýhodněním somatickým a s TP k autoregulaci jeho učení, a z tohoto hlediska je tedy hodnotná.

Vzdělávací a výchovné strategie Výchovné a vzdělávací strategie představují metody a formy práce učitele, kterými utváří a rozvíjí klíčové kompetence žáka. To znamená, že navozuje takové situace a zadává takové úkoly či problémy, při kterých se žák učí vypořádat se s různými životními situacemi a zaujmout k nim stanovisko.

Více či méně pravidelným opakováním dané metody či formy práce se pro žáka řešení problémového úkolu či situace stává běžným, rutinním, bezproblémovým, a můžeme konstatovat, že si žák utvořil/rozvinul jistou klíčovou kompetenci.

Správná volba pedagogických metod a forem práce má podstatný vliv na celkový rozvoj osobnosti žáka s TP nebo SZ, na vytváření jeho poznávacích schopností, citových a volních procesů, samostatnosti.

Doporučené metody, formy a zásady práce

Doporučené metody, formy a zásady práce pro rozvoj samostatnosti žáka s TP nebo SZ

- Metody prožitkového a kooperativního učení – jsou založeny na přímých zážitcích žáka, podporují žákovu zvědavost a potřebu objevovat; podněcují zájem poznávat nové, získávat zkušenosti, radost žáka z učení či vykonávané aktivity; pedagog a AP spolu v základní škole vytvářejí prostředí pro spontánní aktivity žáka, pro jeho vlastní hru na základě volby a zájmu žáka apod.; v oblasti podpory spolupráce a kooperativního učení se jedná o volbu vhodných vzdělávacích strategií, postupů a metod, které vedou zejména k rozvoji sociálních a interpersonálních kompetencí a zároveň k podpoře spolupráce a zapojení žáků s různými schopnostmi do školní práce v dané hodině. Při kooperativním učení učitel volí soubor vyučovacích metod, kdy malé skupiny žáků pracují na společném úkolu. Mezi hlavní rysy kooperativního učení patří heterogenita a nezávislost žáků, jasně definované role a důraz na řešení problémů jakožto prostředku k učení se. Základními komponentami kooperativního učení jsou: pozitivní vzájemná činnost členů učební skupiny, jejich bezprostřední interakce, osobní zodpovědnost, užití skupinových dovedností a skupinové komunikace, reflexe skupinové práce.

- Situační učení – jedná se o vytváření a využívání situací, které jsou pro žáka srozumitelné a praktické; pedagog a AP spolu v základní škole vytvářejí prostředí pro experimentaci a manipulaci, při kterých žák získává praktické dovednosti.
- Spontánní sociální učení – je založeno na principu nápodoby; pedagog a AP spolu v základní škole poskytují žákovi prostředí se správnými vzory chování a postojů, cíleně didakticky zaměřené činnosti a učivo.
- Aktivity spontánní a řízené – jsou vzájemně provázané a vyvážené, odpovídající potřebám a individuálním možnostem žáka; aktivity mohou probíhat individuálně nebo v menších skupinách.
- Zásada názornosti – je nejdůležitější zásadou při vzdělávání žáků; pedagog a AP vzdělávací nabídku doplňují o názorné a konkrétní pomůcky ve formě obrázků, fotografií, reálných předmětů apod., které působí motivačně i stimulačně při edukační činnosti, osvojování učiva.
- Zásada trvalosti – u žáků s TP nebo SZ je koncentrace pozornosti kolísavá, snadno unavitelná a odklonitelná, proto je třeba, aby pedagog a AP učivo nabízeli a opakovali zajímavě – např. prožitkové učení, experimentace atd.
- Zásada přiměřenosti – vzdělávací nabídka, učivo a veškeré aktivity musí být přiměřené individuálním možnostem a schopnostem žáka – rozfázovat dílčí úkol na menší celky, zařazovat relaxaci a odpočinek apod. Např. nácvik zavazování tkaniček rozfázujeme do několika celků – nácvik provlékání tkaničky do dírek, nácvik vázání uzle, nácvik vázání kličky, nácvik zavazování tkaničky – s pomocí, bez dopomoci apod.
- Zásada soustavnosti – při vzdělávání žáků pedagog a AP postupují od jednoduchého ke složitějšímu, od lehčího k těžšímu, od konkrétního k abstraktnímu.
- Zásada uvědomělosti – pedagog a AP vedou žáka s tělesným postižením k uvědomění si důležitosti a potřeby vzdělávání se. Např. učíme se zavazovat tkaničky, protože si žák bude moci sám zavázat tkaničky na botě nebo se obléknout apod. – praktické dovednosti pro život.
- Zásada aktivity – pedagog a AP nabízejí rozmanité činnosti, učivo a vzdělávací nabídku tak, aby u žáka s tělesným postižením podporovali a stimulovali jejich vlastní aktivitu.
- Zásada individuálního přístupu – přiměřené požadavky ze strany pedagoga a AP vzhledem k individuálním možnostem a schopnostem konkrétního žáka s TP nebo SZ.

SHRNUTÍ

Při volbě metod, forem a zásad práce bychom se měli řídit principem přiměřenosti a názornosti. Při práci uplatňujeme integrovaný přístup – při volbě činnosti se snažíme o vzájemnou propojenost vzdělávacích oblastí, žák se tak učí základům mezipředmětových vztahů.

Další principy – princip uvědomělosti (žák má vědět, proč činnost dělá), soustavnosti (určitý pracovní úkon je dobré opakovat na různých výrobcích kvůli jeho fixaci), principu aktivity (aktivní účast na práci, učení) a emocionálnosti (vytváření kladných pocitů a vztahu k práci, k učení).

LITERATURA

1. GARDOŠOVÁ, J.; DUJKOVÁ, L. 2003. *Vzdělávací program Začít spolu. Metodický průvodce pro předškolní vzdělávání*. Praha: Portál. 160 stran. ISBN 80-7178-815-5.
2. HÁJKOVÁ, V.; STRNADOVÁ, I. 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-247-3070-7.
3. KREJČOVÁ, V.; KARGEROVÁ, J. 2003. *Vzdělávací program Začít spolu. Metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. Praha: Portál. 228 stran. ISBN 80-7178-695-0.
4. MAŇÁK, J. 1998. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 123 s. ISBN 80-210-1880-1.
5. OPATŘILOVÁ, D. 2008. *Metody práce u jedinců s těžkým postižením a více vadami*. Brno: Masarykova univerzita. 146 s. ISBN 978-80-210-3819-6.
6. PECINA, P. 2008. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 96 s. ISBN 978-80-210-4551-4.
7. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2005. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 80-87000-02-1.
8. VALIŠOVÁ, A.; KASÍLKOVÁ, H. 2011. *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha: Grada. 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.
9. VÍTKOVÁ, M. 1999. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido. 144 s. ISBN 80-85931-69-9.

VZDĚLÁVACÍ OBSAH A PRACOVNÍ TECHNIKY PODPORUJÍCÍ ROZVOJ SAMOSTATNOSTI

5.1 VZDĚLÁVACÍ OBSAH RVP ZV

Samostatnost,
aktivita,
tvořivost

Při výchově a vzdělávání žáků s TP nebo SZ je stále aktuální téma rozvíjení aktivity, samostatnosti a tvořivosti. Samostatnost, aktivitu i tvořivost je nutné chápat ve vzájemných souvislostech, kdy jednotlivé termíny tvoří ucelenou jednotu. Pecina (2008) uvádí, že žák se tvořivě projeví pouze při tvořivé, aktivní a samostatné práci. Tvořivost je pak vyvrcholením této práce a je znakem vrozené tendence k seberealizaci, potřeby hledat nové cesty, objevovat a uplatňovat svoji individualitu. Aktivitu a samostatnost chápe jako nutné předstupně žákovy tvůrčí práce. Podle Maňáka (1998) by obecně bylo třeba více rozvíjet předstupně tvořivosti – uvědomělou a angažovanou aktivitu a samostatnost, mezi nimiž z pedagogického hlediska existují významné souvislosti. Tvořivost chápe jako dispoziční vybavenost každého člověka, kterou je možno ovlivňovat rozvíjením tvořivé aktivity a různých forem samostatné práce. Praktické činnosti jsou předmětem, který velmi efektivně umožňuje tyto vlastnosti osobnosti rozvíjet. Dále se jednotlivými faktory budeme zabývat blíže a uvedeme i možnosti jejich rozvoje v praktických činnostech na primární škole.

Zpracování drobného materiálu přispívá k rozvoji samostatnosti, aktivity a tvořivosti u žáků s TP nebo SZ.

Rámcový
vzdělávací
program

Níže uvádíme podle RVP ZV očekávané výstupy a učivo, které lze využít pro rozvoj samostatnosti u žáků s TP nebo SZ.

Očekávané
výstupy

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY PRO 1. OBDOBÍ (PODLE RVP ZV):

Při práci s drobným materiálem žák:

- vytváří jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů;
- pracuje podle slovního návodu a předlohy.

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY PRO 2. OBDOBÍ (PODLE RVP ZV):

Při práci s drobným materiálem žák:

- vytváří přiměřenými pracovními operacemi a postupy na základě své představitosti různé výrobky z daného materiálu;
- využívá při tvořivých činnostech s různým materiálem prvky lidových tradic;
- volí vhodné pracovní pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu;
- udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu.

UČIVO (PODLE RVP ZV):

Učivo

- vlastnosti materiálu (přírodniny a postupy, organizace práce modelovací hmota, papír a karton, textil, drát, fólie aj.);
- pracovní pomůcky a nástroje – funkce a využití;
- jednoduché pracovní operace;
- lidové zvyky, tradice, řemesla.

SHRNUTÍ

Na úrovni ŠVP je možné přizpůsobit a upravit vzdělávací obsah základního vzdělávání pro žáky s TP nebo SZ tak, aby bylo dosahováno souladu mezi vzdělávacími požadavky a skutečnými možnostmi těchto žáků.

LITERATURA

1. HÁJKOVÁ, V.; STRNADOVÁ, I. 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-247-3070-7.
2. KREJČOVÁ, V.; KARGEROVÁ, J. 2003. *Vzdělávací program Začít spolu. Metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. Praha: Portál. 228 stran. ISBN 80-7178-695-0.
3. MAŇÁK, J. 1998. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 123 s. ISBN 80-210-1880-1.
4. OPATŘILOVÁ, D. 2008. *Metody práce u jedinců s těžkým postižením a více vadami*. Brno: Masarykova univerzita. 146 s. ISBN 978-80-210-3819-6.
5. PECINA, P. 2008. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 96 s. ISBN 978-80-210-4551-4.
6. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2005. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 80-87000-02-1.

5.2 MATERIÁL A PRACOVNÍ TECHNIKY PODPORUJÍCÍ ROZVOJ SAMOSTATNOSTI

Drobný přírodní materiál Drobný přírodní materiál je vše, co najdeme v přírodě. Může být rostlinného, živočišného nebo nerostného původu, např. šišky, jeřabiny, kaštany, větvičky, ulity, kamínky atd.

Papír **PAPÍR**

Papír používáme denně v nejrůznějších oblastech života. Ve škole je nejvíce užívaným a velmi oblíbeným materiálem pro svoji dostupnost a vlastnosti, které dovolují žákům jeho snadné zpracování plošné i prostorové.

Druhy papíru **Druhy papíru**

Vyrábí se velké množství druhů papíru, které slouží k různým účelům. Nejběžněji se setkáváme s papírem balicím, kancelářským, novinovým a kartonovým.

Podle způsobu použití v praxi rozlišujeme:

- grafické papíry – ofsetový, knihtiskový, hlubotiskový, novinový, biblový, křídový, mapový, plakátový aj.;
- psací a kreslicí papíry (každodenně používané při práci žáků) – konfekční, konceptní, náčrtkový, letecký, průklepový, předsádkový, potahový atd.;
- balicí papíry – sulfátové a sulfitové, albíno, kloboukový, šedák, pergamenový atd.;
- hygienické papíry – např. kapesníčky, ubrousky, toaletní papíry, papírové ručníky atd.;
- technické a průmyslové papíry – např. savé a filtrační papíry, cigaretový papír, tapety, skelný a smirkový papír;
- kartony – hlubotiskové, brožovací, psací a kreslicí, rýsovací, fotografické, kelímkové, obalové, bristolové;
- lepenky – kartonážní, bílá a hnědá ruční, bílá a šedá strojní, vlnitá aj.

Pracovní techniky s papírem **Pracovní techniky při práci s papírem**

Oddělování – trhání, vytrhávání, stříhání, vystřihování, řezání a vysekávání papíru.

Spojování – nalepování, slepování, polepování, proplétání a sešívání papírů.

Tvarování – překládání, skládání, ohýbání a lisování papíru.

Rozměřování a úprava povrchu – měření, rozměřování, obkreslování tvarů, úprava povrchu např. barvením.

TEXTILNÍ MATERIÁLY

Textilní
materiály

Každodenně jsme v mnoha různých oblastech našeho života v kontaktu také s tímto materiálem. Nejvíce se s textiliemi setkáváme v podobě oděvů, dále ve formě bytových doplňků, textilních hraček atd. Na trhu se stále objevují nové textilní materiály, což rozšiřuje možnosti jejich využití ve zdravotnictví, sportu a jiných průmyslových odvětvích. Délkové textilie zahrnují vlákna, předeiva a nitě, plošné textilie pak tkaniny, pleteniny, netkané textilie, plstě, krajkoviny, stuhy, prýmký a jiné.

Pracovní techniky při práci s textilií

Pracovní
techniky při
práci s textilií

Mezi práce s plošnou textilií na prvním stupni základní školy patří šití (maňásků, dekorací, hraček atd.), lepení (dekorativní polepování různých předmětů – krabiček, koláže aj.) a hra s barvou (batikování, malba na hedvábí aj. Délkovou textilií (pletací a háčkovací příze, vyšívací bavlnky, provázky) využíváme např. k vyšívání, háčkování, drhání, tkaní, spojování předmětů.

Oddělování – přestřihování, přistřihování a trhání nití, příze a tkanin, stříhání, vystřihování tkanin.

Spojování – špendlením, sešíváním, přišíváním a scelováním (látáním). Používá se různých stehů, nejčastěji předního, zadního a okrajového spojovacího. Patří sem i přišívání knoflíků, spínátek a poutek.

Tvarování – ohýbání, překládání (jednoduchý, dvojitý a plochý šev), skládání a lisování (žehlení).

Rozměřování – měření a odměřování, obkreslování tvaru podle stříhu, samostatné kreslení tvaru, začišťování okrajů látky obšívacím a smyčkovým stehem, vyšívání vzorů perličkovým, křížkovým a stonkovým stehem.

KOVOVÉ MATERIÁLY

Kovové
materiály

Kovové materiály se používají v různých průmyslových odvětvích v různé velikosti, podobě a tvarech. Žáci znají předměty z běžného života, jako např. hřebíky, šroubky, konve, trubky, pletiva, pružiny, rozmanité nádoby, až po kolejnice, motory, konstrukce atd. Žáci prvního stupně se s kovovým materiálem seznamují ve formě drátů, hliníkových fólií či tenkých plíšků.

Pracovní techniky při práci s kovy

Pracovní
techniky při
práci s kovy

Žáci prvního stupně nezvládnou všechny techniky práce s kovovým materiálem. Můžeme je seznámit s oddělováním – stříháním, vystřihováním. Dále s ohýbáním, tvarováním či rozměřováním a úpravou povrchu.

Mezi základní techniky užívané v pracovních námětech patří zejména tvarování kovu. Někteří žáci s SVP jsou schopni vytvořit různé spirály, uzly, vlnky aj. Žáci vytvářejí nejprve cvičné řady, kdy drát tvarují pomocí rukou do tvarů vlnek, později spirál. Ty mohou různě střídat podle velikosti, rozšiřovat, zužovat atd. Vytvářejí také

různé kombinace. Kulaté tvary vytváříme nejprve namotáváním na tužku či jiný oblý předmět. Vhodnou pomůckou pro vytvoření hranatých tvarů mohou být hranaté předměty – okraj lavice, dřívka, kostky aj.

Pro seznámení s kovovým materiálem je vhodná práce s alobalovou fólií a plíškem z hliníku. Plíšky z hliníku jsou od čajových svíček – tedy odpadový materiál. Takto se dají využít také víčka od zavařovacích sklenic, zničené proužky žaluzií, tuby z některých zubních past či plechovky.

Modelovací hmota **MODELOVACÍ HMOTA**

Modelovací hmoty vynikají svojí tvárností, spojivostí, dělitelností a pevností. Jsou vhodnou pomůckou při rozvoji jemné motoriky, citlivosti pro budoucí výrobek, tzn. představitivosti, ale také při rozvoji tvořivosti a samostatné práce. Podle původu je můžeme dělit na přírodní nebo umělé.

Druhy modelovacích hmot

Druhy modelovacích hmot

- **Keramická hlína** v různých barevných provedeních. Výhodou je celkem nízká pořizovací cena, jestliže vyschne, lze ji obnovit navlhčením. Nevýhodou je potřeba keramické pece pro vypalování. Velmi dobře se s ní pracuje.
- **Sádra** – je možné ji používat k odlitkům různých otisků či reliéfů, protože dobře přijímá tvar jiných předmětů.
- **Plastelína** – její výhodou je nízká pořizovací cena, snadná dostupnost a možnost pracovat s ní v běžných podmínkách školy, nevýhodou je, že časem ztrácí svůj tvar a při delším modelování se lepí na prsty a na podložku, je mastná.
- **Modurit** – teplem tvrditelná polotuhá hmota, která hnětením měkne. Vařením zůstává bílý, pečením dostává nahnědlý odstín. Dá se barvit a povrchově upravovat řezáním, vrtáním, broušením. Musíme však dát pozor, protože je poměrně křehký.
- **Samotvrdnouce hmoty** – svou konzistencí připomínají keramickou hlínu. Obdobným způsobem se i zpracovávají. K vytvrzení není potřeba pec, tvrdnou na vzduchu.
- Modelovací polymerová hmota **FIMO** – je velice lehká a měkká. Nabízí snadné modelování s následným zapečením v troubě. Prodává se v různých barvách. Po zapečení barvy zůstávají ve stejné sytosti.
- K modelování lze využít i těsto. Pořízení je levnou záležitostí. Pracuje se např. se slaným těstem, které se vytvrzuje pečením, také se dá přibarvovat. Známe je i těsto vizovické.

Pracovní techniky při práci s modelovací hmotou

Pracovní techniky při práci s modelovací hmotou

Modelovací hmoty se v podmínkách primární školy zpracovávají ručně. Mezi nejúživanější techniky výroby prostorových předmětů patří modelování jednoduchých předmětů v ruce nebo slepování hliněných válečků či hrudek, vyřezávání předem vyválených hliněných plátů a jejich tvarování podle formy či rukou. Také můžeme

používat zdobné prvky vtačováním do hlíny či otiskováním různých předmětů. Žáci s TP nebo SZ se mají seznámit se základními technikami modelování, kterými jsou hnětení, stlačování, roztahování, ohýbání, oddělování, přidávání, scelování, tvarování, hlazení. Během práce musíme mít na zřeteli, že některé modelovací hmoty rychle vysychají. Při práci používáme podložku.

DŘEVO

Dřevo

Dřevo patří mezi nejstarší materiály. V praxi je nejčastěji používáno **řezivo hraněné** (hranol, hranolek, lať, lišta) nebo **řezivo deskové** (fošny, prkna). Dále se jako technický materiál využívají dýhy (velmi tenké listy dřeva), překližky (vyrobené slepením lichého počtu dýh) a latovky (mají vnitřní vrstvu sklíženou z latěk). Rozdělením dřevní hmoty, která má špatnou kvalitu, či odpadu ze dřeva na malé částičky a jejich spojením syntetickými lepidly vznikají aglomerové desky – pilinové, třískové nebo vláknité.

Pracovní techniky při práci se dřevem

Pracovní
techniky při
práci se dřevem

Žáci ZŠ se zpravidla setkávají se dřevem ve formě špejlí, dále s dýhou nebo překližkami. Starší žáci mohou pracovat s lištami vhodných průměrů z měkkého dřeva. Mohou také zpracovávat odpadový materiál v podobě různých krychlí, kvádrů, jichž využívají jako pomůcky do výuky nebo z nich vyrábějí různé hračky (např. domečky). Zajímavé okrasné předměty mohou vznikat i spojováním dřevěných hoblin.

Nejčastěji využívanými technikami je měření a orýsování, upínání, řezání, rašplování, pilování, broušení, vrtání, dlabání, hoblování, spojování hřebíky a vruty, lepení a povrchové úpravy. Ne všechny uvedené techniky jsou schopni provádět žáci s SVP.

ŠPEJLE

Špejle

Běžně se používají v potravinářství i v domácnosti. Ve volném čase z nich lidé vyrábějí různé modely, panely modelů aj. Lze je lámat, rezat nožem, obrousovat, barvit i lakovat, lepit na papír, dýhu aj. Špejle jsou nejen materiálem využívaným při zhotovování výrobků podle námětů, ale také pomůckou při vytváření dírek v modelovací hmotě.

SHRNUTÍ

Při práci se žáky s TP nebo SZ je důležitá obměna materiálu, volba neustále stejného materiálu může vést ke stereotypu a upadání zájmu žáků. Pokud se chceme vyhnout použití neustále stejného materiálu, doporučujeme tento materiál kombinovat s jiným. Velmi oblíbenými materiály jsou přírodniny – kaštany, žaludy, šišky, sušené ovoce, některé druhy papíru (např. vícebarevný papír, vlněný papír) atd.

LITERATURA

1. GARDOŠOVÁ, J.; DUJKOVÁ, L. 2003. *Vzdělávací program Začít spolu. Metodický průvodce pro předškolní vzdělávání*. Praha: Portál. 160 stran. ISBN 80-7178-815-5.
2. HÁJKOVÁ, V.; STRNADOVÁ, I. 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-247-3070-7.
3. KREJČOVÁ, V.; KARGEROVÁ, J. 2003. *Vzdělávací program Začít spolu. Metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. Praha: Portál. 228 stran. ISBN 80-7178-695-0.
4. MAŇÁK, J. 1998. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 123 s. ISBN 80-210-1880-1.
5. OPATŘILOVÁ, D. 2008. *Metody práce u jedinců s těžkým postižením a více vadami*. Brno: Masarykova univerzita. 146 s. ISBN 978-80-210-3819-6.
6. PECINA, P. 2008. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 96 s. ISBN 978-80-210-4551-4.
7. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2005. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 80-87000-02-1.
8. VÍTKOVÁ, M. 1999. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido. 144 s. ISBN 80-85931-69-9.

METODIKA ROZVOJE SAMOSTATNOSTI (NÁMĚTY A UKÁZKY Z PRAXE)

Náměty a ukázky z praxe Náměty a ukázky z praxe vycházejí ze speciálních vzdělávacích potřeb žáků s TP nebo SZ. Cílem je stimulovat a rozvíjet samostatnost žáků ve výchovně-vzdělávacím procesu. Míra samostatnosti žáka s TP nebo SZ je odvislá od důsledků vlastního handicapu konkrétního žáka. AP v praxi představuje jedno z hlavních a stěžejních podpůrných opatření, jehož prostřednictvím žák rozvíjí a získává samostatnost ve výchovně-vzdělávacím procesu i v praktickém životě.

Náměty vycházejí z vhodně motivovaných činností, které žáka inspirují k provedení dané činnosti, osvojení samostatnosti v běžných praktických činnostech. Asistentovi pedagoga poskytují metodickou oporu při rozvíjení samostatnosti u žáka. Metodické ukázky jsou svým zpracováním jasné, přehledné a názorné (jasně stanovený cíl, konkrétní zpracování cíle, metodický postup, fotodokumentace).

6.1 METODIKA REALIZACE ROZVOJE SAMOSTATNOSTI

Tvorba přípravy Tvorba přípravy je jednou z částí pracovního procesu. AP pod vedením pedagoga realizuje přípravu podpory rozvoje samostatnosti v pracovním procesu tímto způsobem:

- Předpříprava – o přípravě hovoříme zatím jenom v myšlenkách, volíme si téma, obsah a cíl naší práce.
- Příprava – písemná záznam námi naplánované činnosti (AP ve spolupráci s pedagogem).
- Vlastní práce žáků.
- Hodnocení – jak se nám práce povedla, splnění cílů, náročnost činnosti atd.

Kategorie přípravy Příprava vychází z plánu práce, z individuálního vzdělávacího plánu konkrétního žáka. Obecně bychom mohli v přípravě rozlišit několik kategorií:

- Téma – odvíjí se od plánu práce ve třídě.
- Cíl – co naší činností sledujeme, co chceme rozvíjet.
- Příprava – pomůcky – co budeme při práci potřebovat za náčiní, příprava pracovního prostředí.
- Instrukce – nezbytné pro práci AP, popř. pedagoga při práci se žákem, např. volba správných kompenzačních pomůcek, výběr správné pracovní techniky atd.
- Metodický postup – popis postupu krok za krokem při činnosti (motivace – jak žáka zaujmeme, jaké zvolíme postupy a metody práce atd.).
- Závěr – naše zhodnocení celé práce, možnosti obměny a další.

6.2 NÁMĚTY PRO ROZVOJ SAMOSTATNOSTI PŘI TECHNICE STŘÍHÁNÍ

Stříhání papíru a dalších materiálů je složitá pracovní činnost, která vyžaduje značnou koordinovanost pohybů obou rukou, sílu v prstech, orientaci v prostoru, trpělivost a pečlivost, cílevědomost a další volní vlastnosti důležité pro praktický život.

Technika stříhání

Musíme počítat i s tím, že zvládnutí techniky stříhání je činnost náročná nejen pro žáky s TP nebo SZ, ale i pro leváky.

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Přestřihne proužek papíru.

Příprava

- Kreslicí karton formátu A3, barevné papíry formátu A4, lepicí páska (průhledná).
- Nůžky v závislosti na individuálních možnostech žáka (např. ergonomicky tvarované nůžky, nůžky terapeutické, nůžky s dlouhými madly).
- Kuchyňské kleště.
- Drobné předměty, papírová krabice.
- Pracovní místo upravené dle potřeb žáka (koberec, relaxační vak, psací stůl apod.).

Instrukce

- *V současné době existuje prakticky nekonečná řada druhů nůžek. Některé jsou vyrobené pro dvě ruce, takže asistent pedagoga může žáka snadno vést, aby pochopil, kdy má stisk zesílit a kdy naopak povolit. Jiné varianty jsou založeny na pérkách a pracují na tom principu, že žák musí nůžky stlačovat, ale už ne povolovat. Viz foto č. 14. Ergonomicky tvarovaná rukojeť zaručuje správné umístění prstů, dobré uchopení a manipulaci.*
- *Pro žáky se sníženou hybností rukou lze využít nůžky s extra dlouhými madly. U těchto nůžek stačí jemně stisknout rukojeti k sobě a nůžky se zavřou. Poté stačí povolit stisk a nůžky se otevřou. Pro stříhání s těmito nůžkami není potřeba fyzická síla. Jsou vhodné jak pro leváky, tak pro praváky. Z bezpečnostního hlediska doporučujeme nůžky s kulatými špičkami.*

Metodický postup

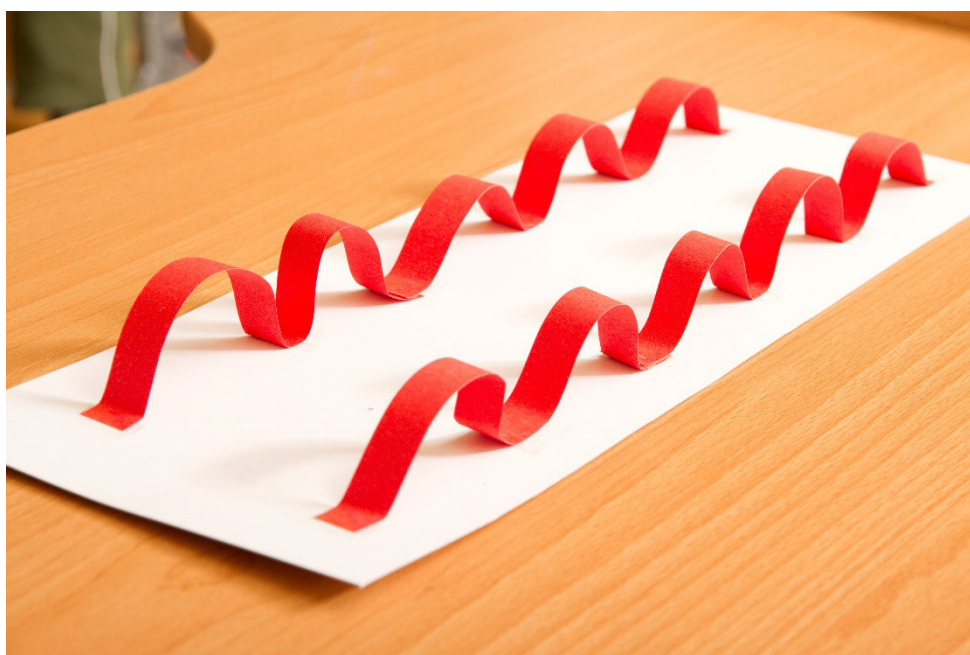
1. *Hry s papírem. Žák si vybere barvený papír formátu A4. Motivujeme ho ke hře s papírem. Co se dá všechno s papírem dělat? Do papíru foukáme, papír upustíme na zem a sledujeme, jak padá, papír hladíme, zmačkáme, roztrhneme, přeložíme, něco z něho složíme apod.*
2. *V první fázi nácviku dané dovednosti využijeme manipulaci s kuchyňskými kleštěmi. Na pracovní místo žáka položíme papírovou krabici s dvěma až čtyřmi drobnými předměty. Žákovi předvedeme zvedání předmětů (popř. papírových koulí, které žák udělal v předešlé herní aktivitě) kuchyňskými kleštěmi. Žáka vybídneme k provedení činnosti, fyzicky mu dopomáháme. Tento pohyb je velice vhodný pro přípravu stříhání. Žák si upevňuje i klešťový úchop.*
3. *Žákovi vložíme do ruky nůžky, popř. využijeme terapeutické nůžky nebo nůžky s dlouhými madly. Spolu s ním procvičíme základní techniku manipulace (otevřít a zavřít čepele nůžek, nebo stačit a pustit) s konkrétním typem nůžek (viz výše instrukce). Do rozevřených čepelí vložíme proužek papíru cca 1,5–2 cm široký. Žáka fyzicky vedeme při stlačení čepelí tak, aby přestřihly proužek papíru. Nutné je žáka při této činnosti plně fyzicky vést. Postupně od asistence upouštíme. Pro motivaci činnosti využíváme různě barevné proužky papíru.*
4. *Pro procvičování techniky přestřižení proužku papíru si vytvoříme pomůcku. Kreslicí karton formátu A3 rozstříháme v půlce jeho šíře. Vezmeme si jednu půlku kreslicího kartonu a nastříhané proužky papíru cca 1,5–2 cm široké. Z proužku papíru vytvoříme vlnky po celé délce kreslicího kartonu, které připevníme pomocí lepicí pásky. Viz foto č. 15. Žák vloží rozevřené čepele nůžek k vlnce a přestřihne cca 1,5–2 cm proužek papíru. Zpočátku žáka fyzicky vedeme, dopomáháme mu. Pro obměnu činnosti můžeme využít různě barevné proužky papíru o více řadách – vlnkách.*
5. *Společně se žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce.*

Foto č. 14: Ukázky vhodných nůžek pro nácvik stříhání

Fotodoku-
mentace

Foto č. 15: Ukázka vytvořené pomůcky pro nácvik přestřížení proužku papíru

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Stříhá nůžkami po rovné čáře.

Příprava

- Kreslicí karton formátu A4.
- Nůžky v závislosti na individuálních možnostech žáka (např. ergonomicky tvarované nůžky, nůžky terapeutické, nůžky s dlouhými madly).
- Barevné široké fixy.
- Pracovní místo upravené dle potřeb žáka (koberec, relaxační vak, psací stůl apod.).

Instrukce

- Při nácviku stříhání dáváme žákovi kreslicí karton (čtvrtku), nikoli obyčejný papír. Čtvrtka se snadněji stříhá.
- Při procvičování techniky stříhání dáváme žákovi nastříhané dlouhé proužky papíru (čtvrtky), aby je mohl stříhat na šířku. Postupně žákovi připravujeme stále širší proužky, aby musel víc stříhat.

Metodický postup

1. Motivace hrou s rukama „Stříhaná“. Vysvětlíme a předvedeme žákovi symboly ruky pro hru. Kámen – ruka sevřená v pěst. Nůžky – z pěsti natažený ukazovák a prostředník, prsty jsou od sebe vzdáleny, rozevřené. Papír – všechny prsty natažené, palec směřuje vertikálně. Spolu se žákem si procvičíme symboly. Společně si zahrajeme hru „Stříhaná“. Pravidla hry, kombinace symbolů: kámen – nůžky = vítězí kámen (nůžky se o kámen ztupí); kámen – papír = vítězí papír (papír tzv. zabalí papír a vyhodí); papír – nůžky = vítězí nůžky (nůžky papír rozstříhají). Hru hrajeme ve dvojici. Se slovy „kámen, nůžky, papír“ pohybujeme předloktím se sevřenou pěstí. Poté si každý hráč v duchu zvolí symbol a vyjádří ho adekvátním pohybem – symbolem ruky. Viz foto č. 16. Na závěr rozřešíme, kdo koho porazil ve hře s rukama.
2. Imitujeme techniku stříhání prsty – z pěsti natažený ukazovák a prostředník, které se k sobě přiblíží, a zas oddálí. Žákovi činnost předvedeme. Imitujeme např. stříhání vlasů, stříhání květin, stříhání nehtů apod.
3. Na kreslicí karton formátu A4 předkreslíme silné čáry, podle nichž bude žák stříhat. Zpočátku žáka fyzicky a verbálně vedeme. Viz foto č. 17. Doporučujeme použít terapeutické nůžky (dvojí úchyt pro držení nůžek žáka spolu s pedagogem). Žák stříhá po rovné čáře. Po rozstřížení získá dva proužky papíru, z kterých můžeme vytvořit nalepením např. plot.
4. Pro obměnu činnosti může žák stříhat různě barevné čáry, různě dlouhé papíry.
5. Společně s žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce. Odměna v závislosti na potřebách a zájmu žáka (sociální – pochvala verbální, uznání, povzbuzení, ocenění schopnosti kooperace apod.; materiální – pamlsek, obrázek, razítka apod.; hra vycházející ze zájmu žáka apod.).

Foto č. 16: Hra ve dvojici AP – žák (symboly ruky)

Fotodokumentace

Foto č. 17: Technika stříhání nůžkami po rovné čáře

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Vystřihne kruh.

Příprava

- Nůžky (klasické, ozdobné); nůžky v závislosti na individuálních možnostech žáka (např. ergonomicky tvarované nůžky, nůžky terapeutické, nůžky s dlouhými madly) v závislosti na individuálních možnostech žáka (např. ergonomicky tvarované nůžky, nůžky terapeutické, nůžky s dlouhými madly);
- kreslicí karton formátu A4;
- různé obrázky;
- barevné fixy;
- barevné papíry;
- pracovní místo upravené dle potřeb žáka (koberec, relaxační vak, psací stůl apod.).

Instrukce

- Pro upevnění dané dovednosti je možné využít tzv. ozdobné nůžky (např. vlnky, zoubky).

Metodický postup

1. Procvičíme základní techniku stříhání, přestřížení proužku papíru, libovolné stříhání apod.
2. Na kreslicí karton formátu A4 nakreslíme fixem kruh. Do kruhu nalepíme obrázek. Obrázek slouží jako motivace pro žáka. Žák má za úkol vystřihnout obrázek. V první fázi nácviku se bude žákovi lépe vystřihovat obrázek, který je v kruhu, než prázdný kruh. Viz foto č. 18. Žáka fyzicky vedeme, dopomáháme mu. Obrázky vybíráme dle zájmu žáka.
3. Pro obměnu činnosti můžeme využít při vystřihování kruhu ozdobné nůžky. Viz foto č. 19. Ozdobné nůžky vytvoří ozdobný lem kruhu, např. vlnovku, zuby apod. Obměnou budou i různě barevné kruhy a obrázky.
4. Pokud žák přiměřeným způsobem zvládá vystřihování kruhů s obrázky, můžeme přistoupit k vystřihování samotného kruhu. Z barevných papírů vystřihneme dva kruhy cca 15 cm v průměru. Nalepíme je na kreslicí karton formátu A4. Kreslicí karton rozstříhneme v jeho polovině. Žákovi k vystřihování dáme pouze jeden kruh, tak bude zajištěna snadnější manipulace s papírem a nůžkami při vystřihování kruhu.
5. Na vystřížené barevné kruhy nanese větší kapku černé tuše. Žák může tuš rozfoukat nebo špejlí roztírat. Činnost motivuje vytvářením vánočních ozdob nebo malování zimního mrazíka apod.
6. Společně se žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce. Odměna v závislosti na potřebách a zájmu žáka (sociální – pochvala verbální, uznání, povzbuzení, ocenění schopnosti kooperace apod.; materiální – pamlsek, obrázek, razítka apod.; hra vycházející ze zájmu žáka apod.).

Foto č. 18: Žák vystřihující obrázek v kruhu

Fotodokumentace

Foto č. 19: Ukázka ozdobných nůžek

6.3 NÁMĚTY PRO ROZVOJ SAMOSTATNOSTI PŘI TECHNICE MODELOVÁNÍ

Technika modelování

Modelování je velice oblíbená výtvarně-pracovní činnost, která se významným způsobem podílí na rozvoji jemné motoriky a s ním souvisejícím rozvoji poznávacích procesů u žáka. Při činnostech a hrách s modelovací hmotou se žák s TP nebo SZ seznámí s modelínou jako materiálem a osvojí si základní techniky modelování. Činnosti s modelovací hmotou přinášejí žákům uspokojení z přetváření hmoty (např. modelína, plastelína, modurit, těsto). Volíme modelovací hmoty a plastelíny, které neztrácí plastičnost, jsou měkké, lehké, dobře tvarovatelné. Nabídka modelovacích hmot a plastelín je bohatá, v praxi se osvědčila např. FIMO hmota, EFAPLAST, pěnová modelína, barevná modelína JOVI.

Postup a zásady při modelování

Postup a zásady při modelování:

1. Experimentování s modelovací hmotou. Přitom dochází k seznámení s vlastnostmi hmoty. Dále žáci v této fázi poznávají modelovací možnosti těchto vlastností.
2. Vést žáky k úmyslnému modelování hmoty vytahováním, krouživým pohybem, plácáním, vymačkáváním.
3. Seznamovat žáky se stále novými způsoby práce, samostatně pracovat s hmotou, zvládnout vymodelovat základní tvary, vést žáky k samostatnějšímu a stále preciznějšímu provedení – uhlazování spojů, slepování tvarů, postupně se snažit naznačit detaily.
4. Poznávat tvárné vlastnosti modelovací hlíny, naučit žáky vnímat různé struktury povrchu, otiskování různých předmětů do plátu hlíny. Například věci denní potřeby, se kterými žáci přicházejí neustále do kontaktu, nebo přírodniny, drobné učební pomůcky, jako jsou písmena, číslice, geometrické tvary.
5. Vytvářet plastiky hloubením ze základních tvarů, například vytlačováním kuličky do tvaru misky.

Aktivita s modelovací hmotou

Vhodné aktivity při práci s modelovací hmotou:

- mačkání modelovací hmoty;
- lehké údery pěstí do modelovací hmoty;
- plácání dlaní;
- otisky prstů a dlaní;
- trhání, kouskování, uždibování kousků;
- vršení kousků;
- seškrabování (ubírání prsty z většího dílu);
- přímý pohyb mezi dlaněmi (koule);
- zplošťování koule (placka, otisky);
- ohýbání okrajů placky (miska);

- hloubení, vytlačování prsty (miska);
- vytahování z kusu (detaily);
- slepování z částí;
- sestavování z válců;
- modelování v ploše (kladení válečků na plochu, ubírání a přidávání hmoty, otisky předmětů);
- vykrajování vykrajovátky.

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Vymodeluje mističku z modelíny.

Příprava

- modelovací hmota, terapeutická hmota;
- vykrajovátka, špejle, párátka;
- podložka;
- míček, houba, ježek a olejíček na masírování ruky;
- pracovní místo upravené dle potřeb žáka (koberec, relaxační vak, psací stůl apod.).

Instrukce

- Žákovi nabízíme různé modelovací hmoty (např. modelína barevná, modelína voňavá, modelína pěnová, samotvrdnoucí hmota, těsto, hlína apod.). Vhodné je využívání her s pískem v exteriéru (písek a voda).
- Hlavním cílem je uvolnění a procvičení různých svalových skupin, rozvoj jemné motoriky a zrakové koordinace.
- Během modelování si žák osvojí a procvičí různé modelovací techniky od nejjednoduššího mačkání a vršení až po vytahování z kusu, slepování apod. Také si procvičuje přirozeným způsobem jednotlivé druhy úchopů.
- Při nácviu pohybů jemné motoriky je klíčová poloha žáka. Nebude-li žák správně posazen, postaven nebo položen, nebude moci řadu věcí provádět. V případě, že je pro žáka poloha neúnosná či nerealizovatelná, je nutná konzultace s lékařem či fyzioterapeutem.

Metodický postup

1. Motivace hravými aktivitami s modelovací hmotou, viz níže návrh činností modelování.
2. Pasivně stimulujeme ruku – hladíme hřbet ruky, provádíme jemné poklepy a krouživé pohyby, masírujeme prsty nebo dlaně od zápěstí ke konečkům prstů (masírujeme rukou, ježkem, houbičkou). Je možné použít při masáži olejíček. Míčujeme, vkládáme různé předměty, modelovací hmotu.

3. *Návrh činností modelování s plastovou hmotou:*

- *hlazení;*
 - *mačkání, viz foto č. 20;*
 - *lehké údery pěstí, bouchání;*
 - *plácání dlaní;*
 - *otisky prstů;*
 - *uštipování;*
 - *trhání, kouskování;*
 - *vršení kousků;*
 - *seškrabování (ubírání prsty z většího kusu);*
 - *přímý pohyb mezi dlaněmi, po podložce (válec);*
 - *krouživý pohyb mezi dlaněmi (koule);*
 - *zplošťování koule (placka; otisky ruky, prstů, různých předmětů; vykrajování vykrajovátky);*
 - *ohýbání okrajů placky (miska), viz foto č. 21;*
 - *hloubení, vytlačování prsty (miska).*
4. *V dalších fázích modelování procvičujeme techniku vytahování z kusu (detaily), slepování z částí, sestavování z válečků, modelování v ploše – reliéfy (kladení válečků na plochu, ubírání a přidávání hmoty, otisky předmětů).*
5. *Společně se žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce. Odměna v závislosti na potřebách a zájmu žáka (sociální – pochvala verbální, uznání, povzbuzení, ocenění schopnosti kooperace apod.; materiální – pamlskek, obrázek, razítka apod.; hra vycházející ze zájmu žáka apod.).*

Fotodokumentace Foto č. 20: Mačkání modelovací hmoty

Foto č. 21: Ohýbání okrajů placky (modelovací hmoty) – miska

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Vymodeluje a navlékne korále.

Příprava

- Samotvrdnoucí modelovací hmota (bílá);
- špejle;
- drátek, tkanička, provázek, dřevěná jehla;
- temperové barvy, štětec, kelímek s vodou;
- pracovní místo upravené dle potřeb žáka (koberec, relaxační vak, psací stůl apod.).

Instrukce

- Při nácviku navlékání korálů postupujeme v tomto pořadí: navlékání korálů na dřevěný trn, drátek, provázek, tkaničku, vlasec, pomocí dřevěné jehly. Zpočátku použijeme korále s většími dírkami. Můžeme použít korále dřevěné, skleněné, plastové, různých barev a tvarů.
- Při nácviku pohybů jemné motoriky je klíčová poloha žáka. Nebude-li žák správně posazen, postaven nebo položen, nebude moci řadu věcí provádět. V případě, že je pro žáka poloha neúnosná či nerealizovatelná, je nutná konzultace s lékařem či fyzioterapeutem.

Metodický postup

1. *Motivace říkankou „První pohádka“: Princeznička na bále poztrácela korále. Její táta, mocný král, Honzíka si zavolal. Honzíku, máš na mále, přines nám ty korále. Honzík běžel na horu, nakopal tam bramborů. Vysypal je před krále: „Nesu vám ty korále. Větší už tam nebyly, ty už snědli v neděli.“ (F. Hrubín) Žákovi předneseme text veršované pohádky. Je možné využít i obrázkový materiál k danému textu.*
2. *Spolu se žákem si vyrobíme korále ze samotvrdnoucí modelovací hmoty. Žák si procvičí techniku modelování (krouživými pohyby dlaní vytvoří kuličku). Žáka fyzicky vedeme, dopomáháme mu. Pomocí špejle korálky ozdobíme (otisky špejle – vpichy, rýhování apod.). Korále navlečeme na špejli a necháme je zaschnout. Viz foto č. 22.*
3. *Po zaschnutí pomocí temperových barev korále pomalujeme.*
4. *Předvedeme žákovi navlékání vyrobených korálů na drátek. Po zaškolení se žák pokouší samostatně navlékat. Viz foto č. 23.*
5. *Pro obměnu činnosti a upevňování dovednosti můžeme využít pro navlékání provázek, tkaničku apod. Žák může navlékat korále dle předlohy nebo v určitém pořadí – střídání barev, tvarů apod.*
6. *Společně se žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce. Odměna v závislosti na potřebách a zájmu žáka (sociální – pochvala verbální, uznání, povzbuzení, ocenění schopnosti kooperace apod.; materiální – pamlskek, obrázek, razítka apod.; hra vycházející ze zájmu žáka apod.).*

Fotodokumentace Foto č. 22: Ukázka vyrobených korálů ze samotvrdnoucí hmoty

Foto č. 23: Samostatná práce žáka, navlékání korálů na drátek

6.4 NÁMĚTY PRO ROZVOJ SAMOSTATNOSTI PŘI TECHNICE LEPENÍ

Při technice lepení volíme druh lepidla podle materiálu, se kterým pracujeme. Nejvšestrannější využití při školní práci má lepidlo Herkules. Lze ho využít nejen na lepení papíru, ale i lepenky, korku, kůže a textilu. Je možné ho nanášet přímo z tuby nebo s využitím štětce. Na lepení papíru vystačí vysouvací lepidlo z tuby.

Technika lepení

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Cíleně nalepí obrázek.

Příprava

- *obrázky zvířat, dopravních prostředků apod.;*
- *magnetická tabule, magnety;*
- *tuhé lepidlo v tubě;*
- *kreslicí karton formátu A3;*
- *pracovní místo upravené dle potřeb žáka (koberec, relaxační vak, psací stůl apod.).*

Instrukce

- *Při nácvičce techniky lepení je možné využít širokou škálu lepidel (např. Herkules, klovatina, tuhá lepidla v tubě, lepicí pasta apod.). Jednotlivá lepidla doporučujeme zařadit např. při výtvarných činnostech – seznámení se s vlastnostmi lepidla a základní technikou lepení.*

- Při nácviku pohybů jemné motoriky je klíčová poloha žáka. Nebude-li žák správně posazen, postaven nebo položen, nebude moci řadu věcí provádět. V případě, že je pro žáka poloha neúnosná či nerealizovatelná, je nutná konzultace s lékařem či fyzioterapeutem.

Metodický postup

1. V prvotní fázi nácviku zařadíme průpravné cvičení techniky lepení. Žákovi dáme obrázky. Společně si je prohlédneme, pojmenujeme. Na magnetickou tabuli za pomoci magnetů žák připevní obrázek. Viz foto č. 24. Zpočátku připevňuje obrázky libovolně. Při činnosti žákovi dopomáháme.
2. Na magnetickou tabuli nakreslíme kruh. Žák má za úkol pomocí magnetu připevnit do kruhu obrázek. Pro obměnu činnosti a zvýšení náročnosti můžeme na tabuli nakreslit různě barevné kruhy nebo základní geometrické tvary, do kterých bude žák připevňovat obrázky.
3. Na kreslicí karton formátu A3 předvedeme žákovi techniku lepení, manipulaci s tuhým lepidlem, způsob roztírání lepidla. Žáka v činnosti zaškolíme, procvičíme základní techniku lepení. Žák si na formát nalepí obrázky libovolně.
4. Na kreslicí karton formátu A3 nalepíme nedokončený obrázek pro doplnění detailů. Rybník bez ryby, oblohu bez slunce apod. Žák má za úkol cíleně nalepit obrázek (např. obrázek ryby do rybníku, obrázek sluníčka na nebe, obrázek ovečky na trávu). Viz foto č. 25.
5. Společně se žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce. Odměna v závislosti na potřebách a zájmu žáka (sociální – pochvala verbální, uznání, povzbuzení, ocenění schopnosti kooperace apod.; materiální – pamlsek, obrázek, razítka apod.; hra vycházející ze zájmu žáka apod.).

Fotodokumentace Foto č. 24: Žák libovolně připevňuje pomocí magnetů na magnetickou tabuli obrázky

Foto č. 25: Žák cíleně lepí obrázek

6.5 NÁMĚTY PRO ROZVOJ SAMOSTATNOSTI PŘI NÁCVIKU GRAFOMOTORIKY A PSANÍ

Při rozvíjení grafomotoriky a psaní u žáků s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním musíme přistupovat individuálně ke každému žákovi. Volíme vhodné postupy rozvoje dané dovednosti vzhledem ke konkrétnímu případu. Daná cvičení pak můžeme v průběhu nápravného procesu měnit a přizpůsobovat potřebám žáka.

Důležité je, v jaké fázi pohybového vývoje se žák nachází, a podle toho volíme vhodná cvičení, vše přizpůsobujeme věku, mentální úrovni a schopnostem žáka. Při provádění grafomotorických cvičení a nácviku psaní je důležité vytvořit příjemnou atmosféru a klidné prostředí. Společně s rozvíjením motoriky bychom měli působit také na psychiku žáka. Žák pak dosahuje lepších výsledků než v atmosféře spěchu a napětí.

Před samotným nácvikem grafomotoriky a psaní si všímáme správného sedu, úchopu, možnosti využití kompenzačních pomůcek a správné volby papíru i psacího náčiní.

Zvládnutí techniky uvolněné ruky má mimořádný význam pro vlastní budoucí psaní žáků. Na samém počátku je nutné, aby žák za pomoci vhodných cvičení a motivačních činitelů zvládl základní uvolňovací cviky. Uvolněnost ruky při psaní významnou měrou ovlivňuje samostatnou schopnost psát a grafický výkon žáka.

Nácvik
grafomotoriky
a psaní

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Čmárá v ohraničení.

Příprava

- barevný krepový papír;
- lepidlo;
- kreslicí karton formátu A3;
- štětka na holení, popř. štětec na make-up;
- barevný písek;
- malé autíčko;
- barevné fixy.

Instrukce

- K ohraničení využíváme dráhy (cesty), které vyrobíme např. stočením krepového papíru, tužších papírů, ze zalisovaných provázků do fólie apod. Tím vznikne plastická dráha, žák se nemusí orientovat pouze zrakem, ale vede ho i hmatový vjem.

Metodický postup

1. Motivace hrou na autodráhu.
2. Výroba autodráhy. Barevný krepový papír stočíme. Vyrobíme dva stočené krepové provazy. Pomocí stočených krepových provazů vytvoříme na kreslicí karton formátu A3 autodráhu – ohraničení, které přilepíme na papír, viz foto č. 26.
3. S motivací projíždění autodráhy žáka podněcujeme k manipulaci se štětkou na holení. Žák projíždí autodráhu štětkou na holení, pohybuje se v ohraničení, viz foto č. 27. Několikrát opakujeme.
4. Do dráhy – ohraničení – nasypeme barevný písek. Žáka motivujeme vyčištěním autodráhy od barevného písku pro auto pomocí štětky na holení. Žákovi předvedeme. Využíváme fyzické a verbální vedení při provádění činnosti.
5. Žák projíždí autodráhu malým autíčkem. Několikrát opakujeme.
6. Po zaškolení se žák pokouší projíždět autodráhu barevným fixem. Strídáme při projíždění různé barvy fixů.
7. Společně se žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce. Odměna v závislosti na potřebách a zájmu žáka (sociální – pochvala verbální, uznání, povzbuzení, ocenění schopnosti kooperace apod.; materiální – pamlsek, obrázek, razítka apod.; hra vycházející ze zájmu žáka apod.).

Foto č. 26: Vzor pracovního listu autodráha – ohraničení

Fotodokumentace

Foto č. 27: Žák projíždí autodráhu štětkou na holení, pohybuje se v ohraničení

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Napodobuje graficky smyčky nahoru.

Příprava

- kreslicí karton formátu A3;
- prstové barvy;
- obrázek kočky;
- obrázek babičky;

- klubíčko vlny;
- nastříhaná vlna cca 1 metr.

Instrukce

- Grafické znázornění smyčky nahoru je velmi náročné na uvědomění si směru vedení čáry. Vhodné je, aby žák nejdříve při nácviku smyčky nahoru obtahoval řadu smyček různými kreslicími a psacími potřebami ve větší velikosti, poté je dokresloval.
- Doporučujeme označit začátek řádku, směr doleva, kam bude žák čáru otáčet obrázkem nebo razítkem. Zpočátku můžeme postavit vlevo i plyšovou hračku. Používáme instrukci, např. „Ke kočičce“ apod.
- Doporučená poloha žáka při práci – s ohledem na individuální možnosti žáka volíme při práci s klubíčkem vlny sed na koberci, při práci s papírem formátu A3 volíme sed, popř. stoj u pracovního stolu.

Metodický postup

1. Žáka motivujeme herními aktivitami s klubíčkem vlny.
2. Vytvoříme podmínky pro experimentaci s klubíčkem vlny – žák si klubíčko vlny ohmatá, společně pojmenujeme jeho základní vlastnosti (bravu, tvar, povrch atd.).
3. Herní aktivity s klubíčkem vlny. Co se všechno dá dělat s klubíčkem vlny? S klubíčkem můžeme házet, kutálet, podávat si ho, rozmotat a namotat atd. Herní aktivity se žákem vyzkoušíme.
4. Žákovi předvedeme další herní aktivity s vlnou – tvoření smyček nahoru pomocí nastříhaných kousků vlny cca 1 metr dlouhých.
5. Žáka fyzicky vedeme při tvoření smyček nahoru z vlny. Využíváme předlohu, smyčky nahoru z vlny, které jsme předváděli žákovi.
6. Žák se pokouší tvořit horní smyčky z vlny dle předlohy, viz foto č. 28.
7. Práce s vytvořeným pracovním listem formátu A3 – obtahování levotočivého oválu, ze kterého roztažením vznikne smyčka nahoru. Na kreslicí karton formátu A3 nalepíme obrázek kočky a klubíčka, viz foto č. 29. Činnost motivujeme říkankou „Motám, motám klubíčko, pomůžeš mi, kočičko?“ (Z praxe). Žák několikrát obtahuje prstem namočeným v prstové barvě levotočivý ovál a smyčky nahoru. Žáka fyzicky a verbálně vedeme.
8. Po zaškolení se žák pokouší samostatně prstem namočeným v prstové barvě obtahovat smyčky nahoru.
9. Společně se žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce. Odměna v závislosti na potřebách a zájmu žáka (sociální – pochvala verbální, uznání, povzbuzení, ocenění schopnosti kooperace apod.; materiální – pamlssek, obrázek, razítka apod.; hra vycházející ze zájmu žáka apod.).

Foto č. 28: Tvoření smyčky nahoru z vlny dle předlohy

Fotodokumentace

Foto č. 29: Ukázka vytvořeného pracovního listu formátu A3 – pro obtahování levo-točivého oválu a smyček nahoru

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Obtahuje některá písmena.

Příprava

- Bílý suchý zip s hladkým povrchem;
- barevné kreslicí kartony formátu A4;
- kreslicí kartony formátu A4 s písmeny (pro vložení na dno pískovničky);
- prstové barvy;
- lepidlo;
- pískovnička s doplňky (hladítko);
- obrázky nebo fotografie na téma rodina (např. máma, táta);
- ergonomicky tvarovaná tužka nebo pero;
- vytvořený pracovní list pro obtahování písmen.

Instrukce

- Před vlastním nácvikem je vhodné zařadit hry pro stimulaci zrakového a hmatového vnímání, např. přiřazování písmen – tvoření párových dvojic (tzv. princip „stejně na stejnou“), hledání písmen v pískovničce, hmatové hry – obtahování prstem některých písmen z různých druhů povrchů (např. hladké, drsné apod.).
- Při nácviku obtahování některých písmen je velmi důležitá zraková podpora a fyzická dopomoc dospělého. Využíváme konkrétní obrázky nebo fotografie z reálného života žáka, např. na téma moje rodina.
- Doporučená poloha žáka při práci – s ohledem na individuální možnosti žáka volíme při herních aktivitách s pískovničkou stoj, při obtahování některých písmen, zejména při práci s prstovými barvami, volíme stoj nebo sed u psacího stolu.

Metodický postup

1. Žáka motivujeme hrou – „Hledáme písmena“, která jsou schovaná v pískovničce pod pískem. Pod průsvitné dno pískovničky vložíme čtvrtku s písmeny. Žák stěrkou odhrnuje písek v pískovničce, hledá schovaná písmena v písku. Herní aktivitou procvičujeme uchopování stěrky, stimulujeme jemnou motoriku, vizuomotoriku a hmatové vnímání.
2. Žákovi na barevný kreslicí karton formátu A4 nalepíme některá písmena pomocí suchého hladkého zipu, viz foto č. 30. Doporučujeme na výše uvedený formát nalepit pouze jedno písmeno. Společně se žákem prstem obtahujeme tvar některých písmen ze suchého hladkého zipu.
3. Po zaškolení se pokouší žák obtahovat povrch písmena ze suchého hladkého zipu samostatně.
4. Pomocí prstové barvy žák obtahuje tvar některého písmene ze suchého zipu na čtvrtce. Písmena dostanou barevný ráz, viz foto č. 31.

5. Dle individuálních možností může žák obtahovat písmena na vytvořeném pracovním listě ergonomicky tvarovanou tužkou nebo ergonomicky tvarovaným perem.
6. Společně se žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce. Odměna v závislosti na potřebách a zájmu žáka (sociální – pochvala verbální, uznání, povzbuzení, ocenění schopnosti kooperace apod.; materiální – pamlsek, obrázek, razítka apod.; hra vycházející ze zájmu žáka apod.).

Foto č. 30: Pomůcky pro obtahování tvarů některých písmen

Fotodokumentace

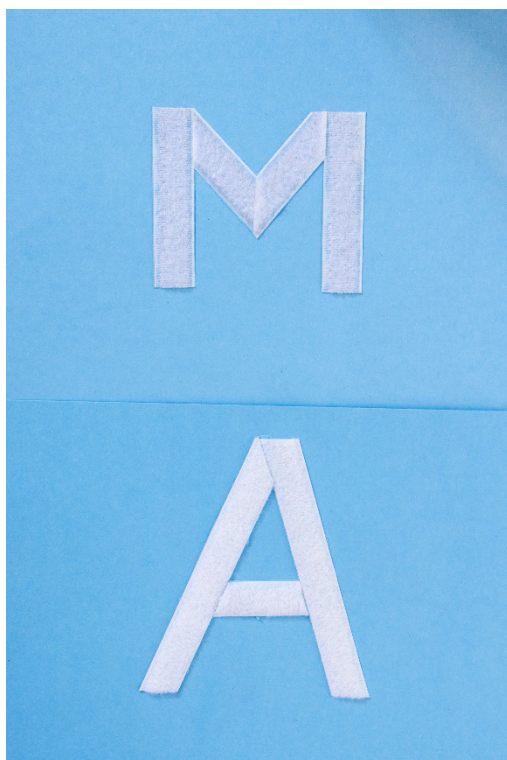

Foto č. 31: Pomocí prstové barvy žák obtahuje tvar některého písmene ze suchého zipu

PŘÍKLAD PRAXE

Cíl

Obtahuje některé číslice.

Příprava

- Barevné pěnové fólie formátu A4;
- bílé kreslicí kartony formátu A4;
- lepidlo;
- dřevěné vkládací puzzle s číslicemi;
- štětec na malování;
- kelímek s vodou;
- ergonomicky tvarovaná tužka nebo pero;
- vytvořený pracovní list pro obtahování písmen.

Instrukce

- Před vlastním nácvikem je vhodné zařadit hry pro stimulaci zrakového a hmatového vnímání, např. přiřazování číslic, vkládání číslic do podložky, hmatové hry – obtahování prstem některých číslic z různých druhů povrchů (např. hladké, drsné, dřevěné, plastové apod.).
- Doporučená poloha žáka při práci – s ohledem na individuální možnosti žáka volíme při obtahování některých písmen stoj nebo sed u psacího stolu.
- Pro obtahování jsou vhodné psací a kreslicí potřeby se širokou stopou. Později žákovi nabízíme dle jeho možností i ergonomicky tvarované tužky a ergonomicky tvarované pera.

Metodický postup

1. Žáka motivujeme vkládáním číslic do dřevěné podložky puzzle – „Barevné číslice“.
2. Číslice společně se žákem pojmenujeme. Žák se hmatem seznámí s povrchem číslic (dřevěný, hladký povrch). Žák vkládá číslice do dřevěné podložky.
3. Žákovi na bílý kreslicí karton formátu A4 nalepíme některé číslice pomocí barevné pěnové fólie, viz foto č. 32. Doporučujeme na výše uvedený formát nalepit pouze jedno číslo.
4. Společně se žákem prstem obtahujeme tvar některých číslic z barevné pěnové fólie.
5. Po zaškolení se pokouší žák obtahovat povrch číslice samostatně.
6. Pomocí štětce namočeného ve vodě žák obtahuje tvar některé číslice z barevné pěnové fólie, viz foto č. 33.
7. Dle individuálních možností může žák obtahovat číslice na vytvořeném pracovním listu ergonomicky tvarovanou tužkou nebo ergonomicky tvarovaným perem.
8. Společně se žákem zhodnotíme výsledek činnosti. Pozitivní hodnocení žákovy práce. Odměna v závislosti na potřebách a zájmu žáka (sociální – pochvala verbální, uznání, povzbuzení, ocenění schopnosti kooperace apod.; materiální – pamlsek, obrázek, razítka apod.; hra vycházející ze zájmu žáka apod.).

Foto č. 32: Číslice z barevné pěnové fólie

Fotodoku-
mentace

Foto č. 33: Pomocí štětce namočeného ve vodě žák obtahuje tvar některé číslice z barevné pěnové fólie

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

V praxi se můžeme setkat s potížemi při poskytování podpory žákům s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním tohoto charakteru:

- Časové rozložení aktivit – někdy se může stát, že rozsah práce (určuje pedagog) je nad rámec celého dne, jindy máme zase málo činností, vždy je nutné počítat s náhradním programem a dle toho se zařídit; je lepší práce nad rámec dne než práce za pár minut hotová.
- Přecenění schopností žáka s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním – dílčí cíl není určen pro jednu vyučovací hodinu (je vhodné daný cíl rozfázovat na menší pracovní části a vracet se k němu); pokud žák nezvládá daný cíl, činnost můžeme zjednodušit tak, že vypustíme některé její dílčí části.
- Nezájem žáka s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním – často se stává, že určité procento žáků ze skupiny nemá o činnost zájem, v takové situaci nabídnete (ve spolupráci a pod vedením pedagoga) žákům jinou formu aktivity.

SHRNUTÍ

Ukázky konkrétních cílů se zaměřením na podporu a rozvoj samostatnosti vychází ze specifik vzdělávání žáků s TP nebo SZ. Před vlastní realizací je důležitý proces přípravy. AP pod vedením pedagoga či ve spolupráci s pedagogem si vytvoří přípravu s konkrétním vzdělávacím cílem, instrukcemi, metodickým postupem atd. Čím má AP, pedagog méně zkušeností, tím je důležitější, aby si svoji přípravu co nejdetailněji rozpracoval. Viz příklady z praxe.

Ukázky slouží pouze jako inspirace, pro vlastní práci s konkrétním žákem je nutné činnost přizpůsobit věkovým a individuálním zvláštnostem jednotlivce.

LITERATURA

1. BEDNÁŘOVÁ, J. *Jedním tahem uvolňovací grafomotorické cviky*. Praha: DYS-centrum, 2006. 56 s.
2. BEDNÁŘOVÁ, J. *Mezi námi pastelkami*. Brno: Computer Press, a. s., 2011. 64 s. ISBN 80-251-0809-0.
3. BEDNÁŘOVÁ, J. *Mezi námi předškoláky. Všeestranná příprava dítěte do školy, pro děti od 4 do 6 let*. Brno: Computer Press, a. s., 2011. 72 s. ISBN 978-80-251-3473-3.
4. BEDNÁŘOVÁ, J. *Na návštěvě u malíře*. Brno: Computer Press, a. s., 2009. 64 s. ISBN 80-251-0951-8.
5. BEDNÁŘOVÁ, J. *Rozvoj zrakového vnímání pro děti od 5 do 7 let*. Brno: Computer Press, a. s., 2010. 64 s. ISBN 978-80-251-2891-6.

6. BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku. Co by mělo dítě umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno: Computer Press, a. s., 2007. 212 s. ISBN 978-80-251-1829-0.
7. BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky.* Brno: Computer Press, a. s. 2006. 80 s. ISBN 80-251-0977-1.
8. DOŇAROVÁ, V. *Co umí barvy, nůžky, lepidlo.* Praha: Portál, 2007. 120 s. ISBN 978-80-7367-293-5.
9. DOLEŽALOVÁ, J. *Rozvoj grafomotoriky v projektech.* Praha: Portál, 2010. 168 s. ISBN 978-80-7367-693-3.
10. DOYON, L. *Hry pro všestranný rozvoj dítěte.* 2. vyd. Praha: Portál, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7367-799-2.
11. KOHLOVÁ, M. *200 výtvarných činností.* 5. vyd. Praha: Portál, 2010. 272 s. ISBN 978-80-7367-820-3.
12. LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní.* Praha: Portál, 2007. 62 s. ISBN 978-80-7367-244-7.
13. LOOSEOVÁ, A. C.; PIEKERTOVÁ, N.; DIENEROVÁ, G. *Grafomotorika pro děti předškolního věku.* 4. vyd. Praha: Portál, 2011. 166 s. ISBN 978-80-7367-883-8.
14. HÁJKOVÁ, V.; STRNADOVÁ, I. *Inkluzivní vzdělávání.* Praha: Grada, 2010. 224 s. ISBN 978-80-247-3070-7.
15. KREJČOVÁ, V.; KARGEROVÁ, J. *Vzdělávací program Začít spolu. Metodický průvodce pro I. stupeň základní školy.* Praha: Portál, 2003. 228 stran. ISBN 80-7178-695-0.
16. OPATŘILOVÁ, D. *Metody práce u jedinců s těžkým postižením a více vadami.* Brno: Masarykova univerzita, 2008. 146 s. ISBN 978-80-210-3819-6.
17. RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. ISBN 80-87000-02-1.
18. VÍTKOVÁ, M. *Somatopedické aspekty.* Brno: Paido, 1999. 144 s. ISBN 80-85931-69-9.

SLOVNÍČEK POJMŮ

AP – asistent pedagoga

SPC – speciálněpedagogické centrum

SVP – speciální vzdělávací potřeby

SZ – somatické znevýhodnění

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ŠVP – školní vzdělávací program

TP – tělesné postižení

ZŠ – základní škola

ZÁVĚR

Podpora a rozvoj samostatnosti u žáků s TP nebo SZ představuje v práci AP a pedagoga dlouhodobý a cílevědomý proces. Záměrným a soustavným výchovně-vzdělávacím procesem pedagogického týmu (jehož součástí je i AP) dochází k rozvoji a podpoře samostatnosti žáka.

Předkládaná publikace nabízí asistentům pedagoga (popř. pedagogickému týmu) doporučené náměty a příklady z praxe školního prostředí. Lze konstatovat, že náměty jsou vhodně navrženy vzhledem ke specifickým vzdělávacím potřebám žáků s TP nebo SZ, aby:

- vhodně motivovaly žáky s tělesným postižením nebo somatickým znevýhodněním;
- vzbuzovaly zájem o práci;
- umožnily výrazně projevit aktivní a samostatnou práci;
- podpořily tvořivé činnosti.

Vyučovací proces musí být dobře metodicky i organizačně promyšlen tak, aby nabízel možnosti pro uvědomělou aktivitu, a tím také pro samostatnou a tvořivou práci žáků s TP nebo SZ.

LITERATURA

1. BEDNÁŘOVÁ, J. 2006. *Jedním tahem uvolňovací grafomotorické cviky*. Praha: DYS-centrum. 56 s.
2. BEDNÁŘOVÁ, J. 2011. *Mezi námi pastelkami*. Brno: Computer Press, a. s. 64 s. ISBN 80-251-0809-0.
3. BEDNÁŘOVÁ, J. 2011. *Mezi námi předškoláky. Všeestranná příprava dítěte do školy, pro děti od 4 do 6 let*. Brno: Computer Press, a. s. 72 s. ISBN 978-80-251-3473-3.
4. BEDNÁŘOVÁ, J. 2009. *Na návštěvě u malíře*. Brno: Computer Press, a. s. 64 s. ISBN 80-251-0951-8.
5. BEDNÁŘOVÁ, J. 2009. *Rozvoj zrakového vnímání pro děti od 4 do 6 let*. Brno: Computer Press, a. s. 64 s. ISBN 978-80-251-2446-8.
6. BEDNÁŘOVÁ, J. 2010. *Rozvoj zrakového vnímání pro děti od 5 do 7 let*. Brno: Computer Press, a. s. 64 s. ISBN 978-80-251-2891-6.
7. BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. 2007. *Diagnostika dítěte předškolního věku. Co by mělo dítě umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, a. s. 212 s. ISBN 978-80-251-1829-0.
8. BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. 2006. *Rozvoj grafomotoriky*. Brno: Computer Press, a. s. 80 s. ISBN 80-251-0977-1.
9. BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. 2011. *Školní zralost*. Brno: Computer Press, a. s. 99 s. ISBN 978-80-251-2569-4.
10. DOŇAROVÁ, V. 2007. *Co umí barvy, nůžky, lepidlo*. Praha: Portál. 120 s. ISBN 978-80-7367-293-5.
11. DOLEŽALOVÁ, J. 2010. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Praha: Portál. 168 s. ISBN 978-80-7367-693-3.
12. DOYON, L. 2010. *Hry pro všestranný rozvoj dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-7367-799-2.
13. KOHLOVÁ, M. 2010. *200 výtvarných činností*. 5. vyd. Praha: Portál. 272 s. ISBN 978-80-7367-820-3.
14. LIPNICKÁ, M. 2007. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Praha: Portál. 62 s. ISBN 978-80-7367-244-7.
15. LOOSEOVÁ, A. C.; PIEKERTO VÁ, N.; DIENEROVÁ, G. 2011. *Grafomotorika pro děti předškolního věku*. 4. vyd. Praha: Portál. 166 s. ISBN 978-80-7367-883-8.
16. LOOSEOVÁ, A. C.; PIEKERTO VÁ, N.; DIENEROVÁ, G. 2011. *Grafomotorika pro děti předškolního věku: pracovní listy*. 2. vyd. Praha: Portál. 96 s. ISBN 978-80-7367-796-1.
17. MAŇÁK, J. 1998. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 123 s. ISBN 80-210-1880-1.
18. MICHALOVÁ, Z. 2004. *Pozornost*. Havlíčkův Brod: Tobiáš. 61 s. ISBN 80-7311-026-1.
19. MICHALOVÁ, Z. 1998. *Shody a rozdíly*. Havlíčkův Brod: Tobiáš. 56 s. ISBN 8085808-60-9.

20. MLČÁKOVÁ, R. 2009. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada. 223 s. ISBN 978-80-247-2630-4.
21. NOVOTNÁ, I. 2010. *Jak pes Logopes připravoval děti na psaní*. Brno: Computer Press, a. s. 48 s. ISBN 978-80-251-2805-3.
22. NOVOTNÁ, I. 2011. *Pracovní sešit předškoláka*. Brno: Computer Press, a. s. 48 s. ISBN 978-80-251-2806-0.
23. OPATŘILOVÁ, D. 2006. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Masarykova univerzita. 292 s. ISBN 80-210-3242-1.
24. OVEČKOVÁ, V. 2007. *Grafomotorická cvičení*. Brno: Computer Press, a. s. 60 s. ISBN 978-80-251-1763-7.
25. PARIK, P.; PARIK, Š. 2011 *Tvoříme a stavíme se Šimonem*. Brno: Computer Press, a. s. 107 s. ISBN 978-80-251-3316-3.
26. PECINA, P. 2008. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. Brno: Masarykova univerzita. 96 s. ISBN 978-80-210-4551-4.
27. PIPEKOVÁ, J. a kol. 2006. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido. 404 s. ISBN 80-7315-120-0.
28. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2005. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 80-87000-02-1.
29. SVOBODA, P. 2009. *Cvičení pro rozvoj jemné motoriky a psaní*. Praha: Portál. 56 s. ISBN 978-80-7367-545-5.
30. SVOBODOVÁ, J. 2001. *Metodika rozvoje grafomotoriky a počátečního psaní*. 4. vyd. Praha: IPPP ČR. 34 s. ISBN 80-7178-545-8.
31. ŠVANCAROVÁ, D. 2007. *Čtení, psaní, malování*. Praha: DYS-centrum. 78 s. ISBN 978-80-7311-091-8.
32. VÁGNEROVÁ, M. 2000. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
33. VÍTKOVÁ, M. 2004. *Integrativní speciální pedagogika*. 2. vyd. Brno: Paido. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.
34. VÍTKOVÁ, M. 2006. *Somatopedické aspekty*. 2. vyd. Brno: Paido. 302 s. ISBN 80-7315-134-0.
35. ZELINKOVÁ, O. 2011. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál. 208 s. ISBN 978-80-262-0044-4.

O AUTORCE

Mgr. Bc. MONIKA MORÁVKOVÁ, roz. VEJROCHOVÁ

Vystudovala předškolní a mimoškolní pedagogiku (1998, SPgŠ Nová Paka), speciální pedagogiku pro předškolní věk (2006, TUL, získaný titul Bc.), speciální pedagogiku rehabilitační činnosti a management školních zařízení (2009, UHK, získaný titul Mgr.).

Profese: 16 let praxe v oblasti speciální pedagogiky; speciální pedagog SPC; odborná konzultantka Portage; realizace předškolní přípravy žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním; problematika psaní a grafomotoriky u žáků s tělesným postižením; tvorba metodických a didaktických materiálů pro rozvoj a stimulaci psaní, grafomotoriky, jemné motoriky (metodiky, pracovní listy, písanky pro žáky s TP); lektorování kurzů (metodické materiály, vedení asistentů pedagoga).

Mgr. Bc. Monika Morávková Vejrochová

**Metodika práce asistenta pedagoga
Podpora samostatnosti žáka**

Výkonná redaktorka prof. PaedDr. Libuše Ludíková, CSc.

Odpovědná redaktorka Mgr. Jana Kopečková

Jazyková redaktorka Mgr. Lucie Loutocká

Technická redakce RNDr. Helena Hladišová

Návrh obálky Zdenka Plocrová

Grafické zpracování obálky Jiří Jurečka

Fotografie poskytl/a Základní škola a Praktická škola Svítání o. p. s., Pardubice

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.vydavatelstvi.upol.cz

www.e-shop.upol.cz

vup@upol.cz

1. vydání

Olomouc 2015

Ediční řada – Ostatní odborné publikace

ISBN 978-80-244-4714-8

Neprodejná publikace

VUP 2015/0397

Nositel projektu:
UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI

Partner projektu:
ČLOVĚK V TÍSNI
O.P.S.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ISBN 978-80-244-4714-8